

Meerjarenvizie Digitale Overheid 2025 – 2030

SAMEN WERKEN AAN EEN TOEGANKELIJKE OVERHEID:
RESPONSIVITEIT IN EEN VERANDERENDE WERELD
CONCEPT 20251505, VOBDO1.0

Voorwoord

[Door Directeur Generaal; aanpassen na akkoord OBDO]

Tekstsuggestie:

Nieuwe politieke prioriteiten, nieuwe wensen van burgers en ondernemers¹, nieuwe wetgeving, geopolitieke en technologische ontwikkelingen leiden ertoe dat we door moeten met de ontwikkeling van de digitale overheid. Zo vereisen de geopolitieke ontwikkelingen een hogere mate van soevereiniteit over de inzet van informatietechnologie. Veel is al bereikt; er zijn nog veel uitdagingen.

Burgers en ondernemers verwachten veel van de digitale overheid. In de afgelopen decennia is de digitalisering van de overheid stap voor stap ontwikkeld. De digitale overheid bestaat al. Richting 2030 zal digitalisering de overheid verder veranderen. In deze Meerjarenvisie laten we zien hoe de overheid, Rijk, provincies, gemeenten, waterschappen en openbare lichamen samenwerken naar het "digitale huis van Thorbecke".

De Meerjarenvisie is een streefbeeld, dat we kunnen gebruiken bij dagelijkse beslissingen over onderdelen van de digitale overheid. Dit streefbeeld werken we uit in enerzijds de Architectuur Digitale Overheid 2030 en anderzijds in het jaarlijkse GDI-Programmeringsplan.

Daarnaast is de Nederlandse Digitaliseringsstrategie (NDS) mede bepalend voor de nadere uitwerking van de Meerjarenvisie.² De NDS heeft als doel om bestaande digitaliseringsplannen te verbinden en prioriteiten te stellen. Zo bouwen we interbestuurlijk verder aan de Digitale Overheid.

Deze Meerjarenvisie biedt ook het kader aan voor het deel van de digitale overheid dat we 'generieke digitale infrastructuur' of GDI noemen. Veel onderdelen van de GDI komen terug in deze visie; maar niet allemaal. Dat zou een te omvangrijk document opleveren, waardoor we de hoofdlijn uit het oog verliezen.

¹ De digitale overheid richt zich uiteraard ook op organisaties, instellingen, verenigingen en alle overige soorten rechtspersonen. Ter wille van de leesbaarheid hanteren we in deze visie slechts het woord ondernemers.

² Tzt link naar NDS

Managementsamenvatting

In 2030 ontvangen burgers én bedrijven proactieve dienstverlening van de overheid, ze ervaren gemakkelijk ingang en toegang tot de dienstverlening en ze beleven de overheid als een samenwerkend geheel.

- We zetten met onze overheidsbrede portalen in op één samenhangende wegwijzer in het overheidslandschap, die burgers en ondernemers op een uniforme wijze doorgeleidt naar de juiste dienstverlening.
- Burgers en ondernemers hebben toegang tot de Digitale Overheid via publieke én private inlogmiddelen en wallets. Ook wettelijke vertegenwoordiger kunnen eenvoudiger hun taak uitvoeren.
- Alle overheidslagen maken gebruik van gestandaardiseerde generieke voorzieningen.
- Deze voorzieningen zijn zo veel mogelijk open source en draaien op een gemeenschappelijke infrastructuur in datacentra van en voor de overheid aangevuld met private clouddienstverlening.

Specialisten werken vanuit een gezamenlijke visie met interbestuurlijke samenwerking onder een gemeenschappelijke architectuur aan de digitale overheid. Vanwege het vitale belang beschikt de digitale overheid over meerjarige financiering.

De digitale overheid ontwikkelt zich steeds verder. Er liggen stevige uitdagingen op het gebied van de dienstverlening, het datagebruik en de onderliggende ICT-infrastructuur. Dit betreft onder meer de volgende opgaven:

- We realiseren een overheid als betrouwbare dienstverlener.
- We moderniseren de informatiehuishouding van de overheid en datagedreven werken.
- We maken de digitale infrastructuur weerbaar tegen externe gevaren en aanvallen.
- We werken toe naar een robuuste overheid, die niet te afhankelijk is van landen en bedrijven buiten de Europese Unie (soevereiniteit).
- We zorgen ervoor dat 30.000 inwoners van Caribisch Nederland gebruik kunnen maken van de mogelijkheden van de digitale overheid.

Deze opgaven vereisen een bewust gestuurde ontwikkeling van de digitale overheid. De rode draad in dit stuk is de doorontwikkeling van overheidsbrede voorzieningen. De GDI is de geheel van afspraken, standaarden en voorzieningen die overheidsorganisaties en dienstverleners met een publieke taak ondersteunt bij hun digitale dienstverlening en bij hun onderlinge digitale samenwerking. Met een focus op alleen de GDI kunnen we niet een toekomst vast beeld neerzetten. We zullen ook moeten ingaan op de richting waarin de digitale overheidsbrede voorzieningen zich ontwikkelen en zullen daarom ook ingaan op de richting waarin de digitale overheid zich als geheel ontwikkelt. We vullen die nader in van binnen naar buiten via vijf invalshoeken:

- Infrastructuur
- Gegevensuitwisseling
- Toegang
- Interactie
- Publicaties

Via deze invalshoeken geven we de *richting* aan waarin de digitale overheid zich ontwikkelt. We maken optimaal gebruik van moderne informatietechnologie bij deze opgaven.

ICT-infrastructuur

De ICT-infrastructuur behoort tot één van de vitale infrastructuren van ons land. Deze infrastructuur behoort altijd beschikbaar te zijn. De ICT-infrastructuur moet versterkt worden en weerbaar zijn in geval van calamiteiten als stroomuitval, wateroverlast, aanslagen, menselijke of softwarefouten. Ook moet de infrastructuur bestand zijn tegen allerlei vormen van digitale manipulatie, zoals digitale aanvallen, spionage, diefstal van gegevens, enzovoort.

De overheid zet ook in op een meer soevereine digitale infrastructuur, waarbij we de regie over onze toekomst behouden. Dit betekent dat we niet volledig afhankelijk willen zijn van grote techbedrijven, maar kiezen voor een hybride aanpak. Enerzijds investeren we in onze eigen kracht: Een robuust netwerk van overheidsdatacenters en snelle, veilige overheidsnetwerken. Anderzijds zorgen we voor een overheidsbrede samenwerking waarmee mogelijkheden ontstaan om (soevereine) overheids-ICT diensten overheidsbreed te kunnen gebruiken en elkaar bij implementatie te helpen.

Gegevensuitwisseling

oor goede dienstverlening aan burgers en bedrijven en het aanpakken van maatschappelijke opgaven is een verantwoord gebruik van gegevens essentieel. Een betere overheid begint daarom bij het verbeteren van de overheidsbrede gegevenshuishouding. Het wordt tijd dat we de gegevenshuishouding van de overheid, als onderdeel van onze vitale infrastructuur, als één samenhangend geheel en met de juiste spelregels overheidsbreed organiseren.

Toegang

Burgers en ondernemers krijgen via middelen als DigiD, eHerkenning en de nieuwe EDI-wallets³ op een eenvoudige en veilige manier toegang tot de dienstverlening van de Nederlandse en Europese overheden. Omgekeerd kunnen ook burgers en ondernemers van andere EU-landen via eIDAS genotificeerde inlogmiddelen en in de toekomst via gecertificeerde EDI-wallets toegang krijgen tot de Nederlandse Digitale Overheid. Voorwaarde om dit goed te realiseren is dat zoveel mogelijk partijen meedoen in dit ecosysteem. Zo zorgen we ervoor dat de burger of ondernemer zelf kan kiezen. Zo wordt ook misbruik voorkomen.

Interactie

De noodzaak voor het verbeteren van de dienstverlening is onomstreden. We laten ons bij de verdere ontwikkeling van de dienstverlening leiden door de volgende uitgangspunten:

- Waarbij de mensbeleving en mensgerichtheid leidend is; burgers en ondernemers ervaren publieke dienstverlening als volledig aansluitend bij hun situatie en context.
- Waarbij burgers en ondernemers ervaren dat ze met een-overheid te maken hebben (altijd de juiste deur’).
- Die, waar het waarde toevoegt, proactief wordt aangeboden aan mensen; mensen krijgen publieke dienstverlening integraal aangereikt onder andere naar aanleiding van een (levens)gebeurtenis;
- Waar mensen lokaal en digitaal ‘in persoon’ kunnen worden geholpen; mensen ervaren publieke dienstverlening als persoonlijk, dichtbij en betrouwbaar, ongeacht het gekozen kanaal;

³ Die voldoen aan de vereisten uit de herziene eIDAS-verordening.

Publicaties

Richting 2030 wordt gestreefd naar efficiëntere inzet van standaarden en voorzieningen, wat een basis biedt voor verdere ontwikkeling en bredere toepassing binnen de overheidsbrede wet- en regelgevingscyclus.

Het doel is meer eenheid te bereiken door:

- Meer integratie van systemen en oplossingen in één systeem.
- Verbetering van de aansluiting tussen verschillende voorzieningen.

Hiervoor is een vereenvoudiging van de stelselarchitectuur en standaarden noodzakelijk. Dit zal leiden tot een effectievere ondersteuning van de wet- en regelgevingscyclus en een verbeterde toegankelijkheid van overheidsinformatie voor alle betrokkenen.

Binnen en met kaders

We ontwikkelen de digitale overheid met in achtneming van een groeiend aantal wettelijke kaders, maatschappelijke waarden, ethische normen. Ook EU kaders worden zorgvuldig toegepast. Hiernaast werken we met architectuur en open standaarden

Conditie voor succes

Interbestuurlijke samenwerking en werken met instrumenten als architectuur en portfoliomanagement zijn cruciaal.

De ontwikkeling van de digitale overheid komt tot stand door enerzijds lokale en sectorale initiatieven en anderzijds door centrale afspraken in de vorm van wetgeving en bestuurlijk overleg. Meer interbestuurlijke samenwerking, meer regie, meer bestuurlijke afspraken, meer standaarden en werken met architectuur dragen bij aan een samenhangende en efficiënte digitale overheid. Het stroomlijnen van belangen, ontwikkelingen en financiering vereist eensgezindheid. We zorgen ervoor dat we op de hoogte blijven van technologische ontwikkelingen, waaronder kunstmatige intelligentie (A.I.), en nemen de kansrijke toepassing ervan op in onze visie en programma's.

De digitale overheid is een vitaal onderdeel geworden van onze samenleving. We zijn 24*7 afhankelijk van een betrouwbare werking ervan. Daarom regelen we een structurele, meerjarige financiering voor het beheren, vernieuwen, beveiligen en innoveren van de overheidsbrede voorzieningen voor de digitale overheid.

Inhoud

1 Naar een sterke en slagvaardige digitale overheid	1
2 Stevige opgaven	3
2.1 De Overheid als vertrouwde dienstverlener	3
2.2 Een weerbare overheid	3
2.3 Datagedreven werken	4
2.4 Er is meer: de digitale samenleving	4
3 De Digitale Overheid van 2030	5
4 Uitwerking Digitale Overheid 2030	8
4.1 Infrastructuur	8
4.1.1 Permanente rekenkracht	11
4.1.2 Dataopslag	11
4.1.3 De weg naar de cloud	12
4.1.4 Netwerken	13
4.2 Gegevensuitwisseling	14
4.2.1 Naar een organisatie-overstijgend gegevenslandschap	15
4.3 Toegang	16
4.3.1 Toegang voor burgers	16
4.3.2 Toegang voor ondernemers	16
4.4 Interactie	17
4.4.1 Doorontwikkeling loketten	18
4.4.2 De fysieke kanalen	19
4.4.3 Artificiële Intelligentie	20
4.5 Transparantie en officiële publicaties	21
4.5.1 Overheidsbrede dienstverlening en knooppunt van kennis	21
4.5.2 Toegankelijk en open	22
5 Binnen en met kaders	24
5.1 Publieke waarden en ethiek	24
5.1.1 Niet alleen digitaal: iedereen kan of wil meedoen	24
5.1.2 Caribisch Nederland	24
5.2 Wetgeving	25
5.2.1 Europese Unie	25
5.2.2 De Wet Digitale Overheid en de GDI	25
5.3 Werken met architectuur en open standaarden	26
6 Condities voor succes	27
6.1 Interbestuurlijke samenwerking	27
6.2 Leiderschap	27
6.3 Bijblijven met technologie	27
6.4 Versterking kennis	28
6.5 Wetgeving, beleid, uitvoering en bijsturing	28
6.6 Financiering	29

1 Naar een sterke en slagvaardige digitale overheid

De relatie tussen overheid, burger en ondernemer staat onder druk door een kloof tussen overheidsstructuren en maatschappelijke verwachtingen. Onderzoeken tonen aan dat de overheid als afstandelijk en ingewikkeld wordt ervaren⁴. Sinds 2010 streven overheden naar een geïntegreerde dienstverlening met de burger centraal, onder de noemer 'dienstverlening: samen doen'⁵. De digitale transformatie van de overheid, die in 2025 niet volledig gerealiseerd is, speelt hierin een cruciale rol. Het is een complex proces met verstrekende gevolgen voor de samenleving en het openbaar bestuur. De overheid streeft naar een vereenvoudiging, betere toegankelijkheid en versterkte interactie met de maatschappij. Helaas is de realiteit vaak nog dat digitale zaken onderaan de agenda van de bestuurders staan. Dit terwijl digitalisering op de lange en korte termijn het leven van Nederlanders beter kan maken, een sterke, slagvaardige digitale overheid is daarbij essentieel.

De komende jaren gaan we verdere stappen nemen in de verbetering van de digitale overheid. Zo biedt de komst van kunstmatige intelligentie ongekende mogelijkheden om de dienstverlening te verbeteren, processen te optimaliseren en maatschappelijke vraagstukken aan te pakken. Tegelijkertijd zitten er risico's aan en staan we voor grote uitdagingen. De snelle technologische ontwikkelingen, met name op het gebied van cloud computing, kunstmatige intelligentie en quantum, vragen om een doordachte en strategische aanpak. We moeten de kansen van deze technologieën optimaal benutten, terwijl we tegelijkertijd de risico's beheersen en onze digitale soevereiniteit waarborgen.

Een belangrijk vraagstuk is de groeiende invloed van grote technologiebedrijven. Hun dominante rol op de markt roept vragen op over afhankelijkheid, concurrentie en de bescherming van publieke waarden. Geopolitieke ontwikkelingen versterken deze zorgen. Het is essentieel dat de overheid een onafhankelijke positie behoudt en strategisch omgaat met technologische afhankelijkheden om de continuïteit van dienstverlening en de bescherming van nationale belangen te garanderen.

Nederland en Europa hebben met verschillende initiatieven belangrijke stappen gezet om de digitale ontwikkelingen te reguleren en de ontwikkeling verantwoord te bevorderen. Nu is het zaak om de verschillende initiatieven te vertalen naar een samenhangend nationaal beleidskader. Dit vereist brede maatschappelijke discussie over de rol van de overheid, de gewenste balans tussen innovatie en regulering (of deregulering), en de verdeling van kosten en baten.

Investerings in digitale infrastructuur en innovatie vanuit de overheid zijn cruciaal om de digitale transformatie te stimuleren en te sturen. Het huidige digitale landschap is te complex en gefragmenteerd, het doorbreken van silo's is dan ook een belangrijke voorwaarde om een sterke en slagvaardige digitale overheid te creëren. Daarbij is het van belang om digitale vaardigheden van ambtenaren te versterken en de interoperabiliteit tussen verschillende overheidslagen te verbeteren, zodat het 'digitale huis van Thorbecke' onder centrale regie een sterk fundament heeft.

Deze meerjarenvisie vormt de basis voor de toekomst van de digitale overheid. Het is een startpunt voor burgers, ondernemers en bestuurders over belangrijke keuzes in het digitale tijdperk. Digitalisering is geen bijzaak, maar een integraal onderdeel van alle maatschappelijke vraagstukken van onderwijs tot veiligheid. Door dit onderwerp centraal

⁴ [Overheid moet in 2030 vooral eerlijk, begripvol en simpel zijn | Nationale ombudsman](#)

⁵ [i-NUP | Beleidsnota | Kennis van de overheid](#)

te stellen, creëren we een kader voor samenwerking en innovatie, zodat we samen bouwen aan een inclusieve en veilige digitale toekomst.

Het is een ambitieuze agenda die vraagt om daadkracht, visie en leiderschap. Laten we samen de schouders eronder zetten en bouwen aan één digitale overheid die innovatief, betrouwbaar en dienstbaar is aan de samenleving.

CONCEPT

2 Stevige opgaven

Zoals eerder genoemd zorgen de Geopolitieke situatie en de groeiende macht van grote techbedrijven dat we een hogere soevereiniteit, beveiliging van data en onze digitale infrastructuur vereisen. We willen meer grip krijgen op de macht van IT-dienstverleners en de snelgroeiende technologische mogelijkheden. Tegelijkertijd verwachten burgers en ondernemers steeds betere dienstverlening van de overheid. Het rapport "De staat van de Uitvoering"⁶ benadrukt de noodzaak.

2.1 De Overheid als vertrouwde dienstverlener

Het vertrouwen van burgers in de overheid hangt mede af van de digitale dienstverlening. Er is al veel gerapporteerd over de dienstverlening door de overheid. Rapporten van onder meer Ombudsmannen, de Regeringscommissaris Informatiehuishouding en De Staat van de Uitvoering maken duidelijk dat de dienstverlening door de overheid aan burgers en ondernemers sterk moet worden verbeterd.

Het vertrouwen van burgers in de overheid is cruciaal voor een goed functionerende democratie en kan toenemen wanneer de overheid afspraken nakomt, regels vereenvoudigt en transparant is over de voortgang van zaken. Het is essentieel dat overheidswebsites daarbij voldoen aan hoge kwaliteitseisen, zodat ze herkenbaar en gebruiksvriendelijk zijn voor zowel burgers als ondernemers. Daarnaast zal de overheid rekening houden met de diverse beperkingen van burgers en ondernemers, wat betekent dat diensten toegankelijk en inclusief zullen zijn. Dit kan door standaarden, digitoegankelijk en één sublevel domein naamextensie te hanteren. Hierdoor kan de overheid het vertrouwen en herkenbaarheid vergroten.

Het vertrouwen in de overheid neemt ook toe wanneer de overheid afspraken nakomt, regels en procedures vereenvoudigt en transparant is over de stand van de zaakafhandeling. Websites van overheidsorganisaties dienen aan hoge kwaliteitseisen te voldoen, zodat ze herkenbaar zijn en burger en ondernemers op een gebruiksvriendelijke wijze door dienstverleningsprocessen leiden. Een overheid die rekening houdt met eventuele beperkingen van mensen.

2.2 Een weerbare overheid

We zijn ons ervan bewust geworden dat de snel veranderde geopolitieke situatie onze autonomie bedreigt. En daarnaast zijn we erg afhankelijk geworden van grote IT-spelers. Dat moet anders. We willen onze data in eigen hand houden, we willen voorkomen dat onbevoegden onze administraties, bruggen, sluizen, verkeersregelsystemen, communicatiemiddelen en dergelijk kunnen binnendringen en overnemen. Het gaat om de continuïteit en betrouwbaarheid van onze vitale digitale infrastructuur, waarvan de maatschappij inmiddels volledig afhankelijk is. Dat betekent dat we risicovolle strategische afhankelijkheden afbouwen, met gezonde mate van diversiteit en waarbij het steeds mogelijk blijft over te stappen naar alternatieven (duidelijke exit strategie).

Data-interoperabiliteit wordt zowel juridisch als technisch een uitgangspunt voor leveranciersafhankelijkheid en dataportabiliteit⁷. een middel dat daarbij zal moeten worden ingezet is open source. Het basisprincipe voor de Nederlandse overheid is "Open, tenzij". Dit betekent dat overheidssoftware in principe open source moet zijn, tenzij er gegronde redenen zijn om dit niet te doen. Open source vermindert de afhankelijkheid van

⁶[Staat van de Uitvoering 2024 | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)

⁷ Data portabiliteit gaat over het verplaatsen van je data. Zoals downloaden van je foto's, overzetten van contacten naar een andere telefoon. Interoperabiliteit gaat over laten samenwerken van systemen, zoals je agenda die samenwerkt met je navigatie app.

specifieke leveranciers (vendor lock-in), daarnaast levert het een bijdrage aan transparantie, vertrouwen, samenwerking en innovatie.

2.3 Datagedreven werken

Verantwoord gebruik van gegevens is essentieel voor goede dienstverlening aan burgers en bedrijven en het aanpakken van maatschappelijke opgaven. Met de Interbestuurlijke Datastrategie (IBDS) organiseren we stapsgewijs een organisatie-overstijgend gegevenslandschap. Met oog voor wat er ethisch wenselijk is, juridisch mag en technisch kan. Dit doen we door het maken van afspraken en het toepassen van standaarden die gericht zijn op maximale interoperabiliteit en transparantie. Daarmee helpen we het vertrouwen in de overheid te verbeteren.

Gegevens 'zeggen' iets over burgers, ondernemers, machines en situaties, van inkomens tot en met klimaat. Gegevens zijn van belang om snel, goede (proactieve) diensten te kunnen leveren, om medewerkers aan de balie te ondersteunen, om datagedreven werken mogelijk te maken, om misbruik en fraude te voorkomen en op te sporen, om het verkeer letterlijk in goede banen te leiden, om calamiteiten te voorkomen, om adequaat in te kunnen grijpen bij crises, enzovoort.

Aan de andere kant kunnen gegevens misbruikt worden. We willen onze privacy beschermen. Bij allerlei typen gegevens zal een (meest wettelijke) afweging gemaakt moeten worden tussen de twee uitersten: alles openbaar en transparant of alles vertrouwelijk en achter slot en grendel.

2.4 Er is meer: de digitale samenleving

De digitale overheid maakt deel uit van de digitale samenleving. Er zijn ook tal van ontwikkelingen die zich binnen bepaalde sectoren afspelen, zoals in de pensioensector, de gezondheidszorg, de industrie, AI deze ontwikkelingen kennen een stevig gehalte aan informatietechnologie. Deze ontwikkelingen rekenen we toe aan het idee van de digitale *samenleving*, waarvan de digitale overheid dus slechts een deel is. Deze meerjarenvisie beperkt zich tot de overheidsbrede voorzieningen en de randvoorwaardelijke ontwikkelingen binnen de digitale overheid.

3 De Digitale Overheid van 2030

In 2030 heeft de Nederlandse overheid een open, innovatieve en veilige visie gerealiseerd die de digitale dienstverlening historisch heeft hervormd. Dit hoofdstuk fungeert als een stip op de horizon, die laat zien wat mogelijk is wanneer we helder definiëren hoe we de digitale overheid in de toekomst voor ons zien.

Om dit voor elkaar te krijgen moet er nog veel gebeuren, technologie heeft ons veel gebracht, maar er komt nog veel op ons af. We moeten daarom de komende tijd op een aantal vlakken de digitale overheid herprogrammeren en beter samenwerken met de maatschappij om beschikbare oplossingen en nieuwe technieken van de markt te gebruiken, zo hebben naast innovatieve oplossingen uit de markt, ook kennis en kunde van marktpartijen nodig om in de gedigitaliseerde samenleving de wettelijke taken te kunnen blijven uitvoeren. Dit betekent ook dat de uitvoering eerder betrokken moet worden bij IT-data oplossingen en dat politici meer inzicht krijgen in hoe wetgeving zich vertaalt naar computersystemen.

Inclusieve en gebruiksvriendelijke dienstverlening:

We houden rekening met de diverse behoeften en beperkingen van burgers en ondernemers. Onze diensten zijn toegankelijk en inclusief, voldoen aan digitale toegankelijkheidsstandaarden. Dit creëert een eenduidige overheidsbeleving en leidt gebruikers op een proactieve manier door de dienstverleningsprocessen, ongeacht de instantie (digitaal of fysiek).

AI en mensgerichte benadering

Kunstmatige intelligentie speelt een belangrijke rol in de publieke dienstverlening. We zetten AI verantwoord in voor een mensgerichte en inclusieve benadering in het digitale domein. Kom je er niet uit dan kan je altijd worden geholpen door een persoon bij een loket die je met de digitale zaken kan ondersteunen.

Strategische autonomie

We bouwen risicovolle strategische afhankelijkheden af en zorgen voor een gezonde diversiteit aan leveranciers met duidelijke exit-strategieën. Waar mogelijk werken we met open source. Dit bevordert transparantie, vertrouwen, samenwerking en innovatie, en vermindert onze afhankelijkheid van specifieke leveranciers (vendor lock-in).

Datagebruik en privacy

De interbestuurlijke datastrategie creëert een gegevenslandschap met een federatief datastelsel. Dit ontzorgt overheidsorganisaties en private partijen door interoperabiliteit te bevorderen. Tegelijkertijd kunnen met behulp van privacy enhancing technologies gezamenlijke data-analyses uitvoeren op een privacy-vriendelijke manier, die recht doet aan maatschappelijke zorgen rondom datagebruik.

Robuuste en flexibele ICT-infrastructuur:

In 2030 functioneert de digitale op een vernieuwd, overheidsbreed ICT-stelsel. Dit stelsel combineert Europese oplossingen, clouddiensten van wereldwijde aanbieders binnen duidelijke kaders, en eigen overheidsoplossingen. Diensten rond toegang, identiteit en zorg vereisen altijd beschikbare onderliggende infrastructuur, ongeacht geopolitieke

omstandigheden. Digitale weerbaarheid is essentieel voor de continuïteit van onze dienstverlening.

Interoperabiliteit en digitale autonomie

Interoperabiliteit is een cruciale pijler voor digitale autonomie. Het maakt ons minder afhankelijk van enkele aanbieders, geeft ons meer controle over onze data, stimuleert innovatie en versterkt de digitale soevereiniteit. In 2030 beschikken we over een stelsel van overheidsdatacenters, aangevuld met publieke clouddienstverleners, dat een basis

De digitale identiteit

Digitale identiteitswallets fungeren als inlogmiddelen en zijn gecertificeerd als Europese Digitale Identiteits Wallets (EDI). Een bijbehorend EDI-stelsel zorgt ervoor dat de EDI-wallets in alle Europese landen functioneren. Via het stelsel toegang krijgen dienstverleners toegang tot publieke, als erkende private inlogmiddelen.

Caribisch Nederland

De openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba beschikken over een gelijkwaardige digitale infrastructuur als Europees Nederland. Dit bereiken we door de eilanden te laten deelnemen aan afspraken en standaarden van de digitale overheid, met aanpassingen voor de unieke Caribische context. We ontwikkelen innovatieve methoden en laten legacy-systemen op beide continenten achter ons. Het tijdsverschil met Europees Nederland biedt mogelijkheden voor dienstverlening buiten reguliere openingstijden en redundantie in datacenters.

Regie op EU-wetgeving en Architectuur

We voeren meer centrale regie op de gevolgen die vanuit Europa op ons afkomen en vice versa, met een adequate implementatietijd voor publieke dienstverleners. Een samenhangende digitale overheid bereiken we door te bouwen met open standaarden. Hiervoor is goede afstemming met de Architectuurraad Digitale Overheid en het Forum Standaardisatie de standaard.

Effectieve projectenportfolio's

We verbeteren de slagkracht van innovatie-instrumenten, zoals het innovatiebudget, digicampus en digilab. Roadmaps en overzichten van alle digitale projecten van de verschillende programmeringstafels zorgen voor inzicht in de werkzaamheden en vernieuwingsvoorstellen binnen de Generieke Digitale Infrastructuur. Hierdoor heeft Logius de ruimte om de visie te realiseren en bestuurders de informatie om weloverwogen beslissingen te nemen, overlap te identificeren en synergiën te benutten.

Eigen expertise

De Rijksoverheid blijft zich inzetten als aantrekkelijke werkgever en investeert in innovatie en opleidingen om eigen kennis in huis te hebben. Dit is nodig omdat de multilaterale wereld en internationalisering van de afgelopen decennia, plaats hebben gemaakt voor protectionisme, fragmentatie en blokvorming. In dit huidige tijdsframe is het daarom van belang de soevereiniteit te versterken en het verminderen van afhankelijkheid. Digitaal vakmanschap staat centraal, waarbij ambtenaren met en zonder digitale vaardigheden gestimuleerd worden tot wederzijds begrip. Lange termijn oplossingen zijn nodig, met aandacht voor het groter geheel, zoals meer aandacht voor instroom vanwege vergrijzing,

kennisontwikkeling door schaarste, en een leven lang leren in digitale competenties. Deze aanpak vermindert afhankelijkheid en bouwt aan een toekomstbestendige, technologische competente overheid.

Continue ontwikkeling

Ook na 2030 blijft de digitale overheid ontwikkelen, samen met burgers, ondernemers, publieke dienstverleners en medeoverheden om ervoor te zorgen dat de belangen en technische mogelijkheden blijven benut zullen worden. Zodat de digitale overheid na 2030 betrouwbaar, toegankelijk, innovatief en verkeerkrachtig is. Hierdoor creëren we een digitale overheid die klaar is voor de toekomst.

CONCEPT

4. Uitwerking Digitale Overheid 2030

De digitale overheid speelt een belangrijke rol bij de uitdagingen, die we in eerdere hoofdstukken hebben besproken. In dit hoofdstuk gaan we de visie van de digitale overheid 2025-2030 nader uitwerken. We bespreken dit vanuit vijf sterk samenhangende invalshoeken die van 'binnen naar buiten' worden benaderd:

- Infrastructuur
- Gegevensuitwisseling
- Toegang
- Interactie
- Publicaties

We maken voor elk van deze invalshoeken zo goed mogelijk een inschatting van de *richting* waarin de digitale overheid, gebruikmakend van moderne informatietechnologie, zich ontwikkelt. Onze focus hierbij is de Generieke Digitale Infrastructuur (GDI) en de doorontwikkeling van de overheidsbrede bouwstenen van de digitale overheid. Daarbij doen we enerzijds een inschatting van de technologische ontwikkelingen, maar we maken daarbij ook keuzes. We willen immers grip houden op de inzet van informatietechnologie.

4.1 Infrastructuur

Zoals de essentiële fysieke infrastructuur veel meer is dan de snelwegen en bruggen die ons verbinden, zijn de digitale snelwegen waarover data bewegen en de opslag van gevoelige gegevens van Nederlanders van nationaal belang. Onze dienstverlening, economie en veiligheid hangen hiervan af.

Het op orde hebben van digitale basisinfrastructuur vertaalt zich dus door in het op orde hebben van de harde ICT-infrastructuur die daarvoor nodig is. Lange tijd is de ICT-infrastructuur behandeld als een commodity. Datacenters van de overheid zijn geconsolideerd in het kader van rationalisatie. Sourcing van ICT-infrastructuur was een technische kwestie die we zo diep mogelijk in de uitvoering belegden.

Digitalisering is inmiddels echter veel meer dan een nieuw communicatiekanaal (web) bovenop bestaande processen. Onze manier van leven en werken is zo veranderd dat we voortdurend digitale diensten afnemen, ook van de overheid. Wat een technisch onderwerp lijkt, blijkt ineens in handen te zijn gelegd van buitenlandse bedrijven. Veranderingen die maatschappelijk gewenst zijn lopen stuk op gebrek aan wendbaarheid van harde ICT.

Te vaak zijn er ook storingen met maatschappelijke gevolgen. We ervaren dat we afhankelijk zijn van deze technologie. Het politieke belang van het ICT-infrastructuur onderwerp is daardoor sterk toegenomen. De veranderde geopolitieke situatie versterkt dit. Afhankelijkheid van andere landen, van (te) makkelijk te verstoren systemen vraagt om een bewustzijnsverandering.

Intussen is de wereld van de ICT-infrastructuur enorm veranderd. We zijn van de ijzertijd naar de cloudtijd gegaan. BZK heeft daarin de taak om te standaardiseren, kaders te stellen en samenwerking te organiseren. De GDI en het Meerjarenprogramma Infrastructuur Digitale Overheid (MIDO) zijn instrumenten binnen deze taak. Voor de Digitale Overheid is het in de komende jaren nodig deze instrumenten ook in te zetten voor de harde ICT-infrastructuur. Er is een stelselmatige aanpak nodig waarin de som van alle stukjes ICT-infrastructuur per voorziening en per organisatie meer is dan de delen.

In de vorm van het stelsel Diginetwerk bestaat er al een bouwsteen op het gebied van hoog beveiligde uitwisseling van persoonsgegevens. Ook voor de andere basisvormen van ICT-infra, rekenkracht en dataopslag zijn overheidsbrede bouwstenen nodig. Daarnaast is

verdere standaardisatie mogelijk en gewenst. De MIDO-structuur en de GDI instrumenten bieden daarvoor een goede basis om dit te realiseren.

Om dit goed te doen, om de instrumenten die er al zijn hiervoor in te zetten en waar nodig te versterken is kennis nodig. Daarom gaan we door met het investeren in het aannemen van eigen medewerkers met deze kennis in de afdelingen die de kaderstellende en coördinerende taken uitvoeren. Samenwerking is daarbij belangrijk. Betere kennisdeling tussen de verschillende overheden is een van de elementen in het doorbreken van gefragmenteerde sourcing. De MIDO-structuur biedt een basis voor deze kennisdeling waarin alle deelnemende organisaties kennis halen en brengen en een gezamenlijke taal ontwikkelen om langs elkaar heen praten op technische dossiers te voorkomen.

Interbestuurlijke samenwerking op het gebied van ICT-infrastructuur biedt aanzienlijke voordelen voor overheden op verschillende bestuurslagen. Door gezamenlijk te werken aan gemeentelijke belastingen, burgerzaken en geo-informatievoorzieningen kunnen 342 gemeentes efficiënter opereren. Dit geldt ook voor provincies, waterschappen en veiligheidsregio's. Een adaptieve digitale infrastructuur is hiervoor essentieel, waarbij één architectuur en een platformstrategie voor gemeenten cruciaal zijn. Dit centrale platform biedt uniforme software en functionaliteiten, met flexibele dataopslag-opties. Hoewel dit proces complex is vanwege uiteenlopende prioriteiten en belangen, leidt het tot gestandaardiseerde dienstverlening en vereenvoudigde overdracht tussen organisaties. Werkprocessen moeten worden aangepast en gebruikers geïnformeerd. Deze aanpak plaatst de burger en ondernemer centraal in de dienstverlening, in plaats van de organisatie. Zo wordt een modulair, flexibel IT-landschap gecreëerd dat kan meebewegen met politieke en bestuurlijke verandering.

Juist omdat de wereld van de ICT-infrastructuur zo veranderd is, is het inzetten van innovaties binnen de overheid noodzakelijk. BZK stimuleert het gebruik van nieuwe digitale technologieën voor het oplossen van maatschappelijke opgaven, waarbij de markt ook nadrukkelijk uitgedaagd wordt om mee te denken. Dit betekent dat we cloudtechnologie toepassen. Waar het verantwoord mogelijk is benutten we diensten van grote aanbieders. Dit is echter alleen verantwoord als ten eerste adequate alternatieven beschikbaar zijn, en ten tweede moet de portabiliteit gewaarborgd blijven, de portabiliteit is hierbij van belang zodat de uitwisselbaarheid, schaalbaarheid en impact op klimaat opgenomen worden in de architectuur ontwerpen. Op deze manier zorgen we dat de overstap naar een overheidsdatacentrum of een andere aanbieder mogelijk blijft.

De betrokkenheid bij de verschillende Europese projecten op gebied van ICT-Infrastructuur is vergroot. Parallel zal het nodig blijven eigen initiatieven te nemen en de eigen ICT-infrastructuur vaker te vernieuwen. Ook voor ICT-infrastructuur is versterking van het levenscyclusbeleid noodzakelijk.

In 2030 functioneert de digitale overheid op een vernieuwd, overheidsbreed Cloud ICT-stelsel. Dit stelsel combineert Europese oplossingen, clouddiensten van wereldwijde aanbieders binnen duidelijke kaders met eigen overheidsoplossingen.

Essentiële diensten rond toegang, identiteit en zorg maken het noodzakelijk dat de overheid zorgt dat de onderliggende infrastructuur altijd beschikbaar is, en blijft, ongeacht de geopolitieke omstandigheden. Digitale weerbaarheid is essentieel voor business continuïteit van de overheid en van de BV Nederland.

Een instrument dat vanuit Europa is ontwikkeld om hierbij te helpen is het European Interoperability Framework (EIF), dat raamwerk maakt duidelijk dat de afspraken zich uitstrekken van juridische interoperabiliteit tot de technische interoperabiliteit. En dat deze lagen in samenhang gerealiseerd moeten zijn. Onze ICT-infrastructuur speelt een belangrijke rol op de laag van de technische interoperabiliteit, door in het fundament steeds meer te werken aan generieke oplossingen en bouwblokken en zorg te dragen voor de adoptie ervan creëren we een "interoperabiliteit by design" waarmee we als 1-overheid naar buiten kunnen treden en wendbaar kunnen omgaan met veranderingen in de maatschappij.

In 2030 hebben we een:

- Een overheid die op basis van de infrastructuur innovatieve digitale diensten kan ontwikkelen die gebruik maken van de nieuwste technologieën.
- Een overheid die kan inspelen op de veranderende behoeften van burgers en bedrijven.
- Een overheid die zich bewust is van externe risico's en die de beveiliging hoog in het vaandel heeft;
- Een overheid die de veiligheid van persoonsgegevens waarborgt;
- Een overheid die wendbaar en flexibel is en snel kan reageren op nieuwe wensen en eisen;
- Een overheid die de digitale huishouding actueel houdt en daarbij ook op de kosten let.
- We realiseren een eigen soevereine overheidscloud in samenwerking met bestaande overheidsdienstverleners en de markt.
- We richten een centrale overheidsmarktplaats in voor cloudtechnologieën, die vraag aan het juiste aanbod koppelt. Dit op basis van standaarden en Europese ervaringen. Gegevens van essentieel belang, zoals de basisregistraties, brengen we niet langer onder in de publieke cloud..
- In 2030 zijn afhankelijkheden structureel in kaart en is er beleid en toezicht dat risicovolle strategische afhankelijkheden voorkomt.

De basis hiervoor wordt gelegd in de reeds lopende beleidsinitiatieven om een goed functionerende markt te creëren door middel van een ecosysteem waarin verschillende Europese dienstenaanbieders op een federatieve wijze samenwerken. Zo wordt een vraag gestuurd aanbod tot stand gebracht, zonder dat er daarbij ongezonde machtsposities

binnen de markt ontstaan. Hierbij is het zoals Clingendael⁸ benoemt wenselijk dat het gebruiksgemak voor afnemers van clouddiensten centraal staat en dus vraag en aanbod goed op elkaar aansluiten, waarmee Europese partijen een aantrekkelijkere keuze worden.

De weg daarnaartoe:

- We redeneren vanuit functies die we nodig hebben en bouwen modulair;
- Strikter toepassen van bestaande en bewezen beleidsinstrumenten: intensiveren van het gebruik van het Diginetwerkstelsel, generieke aansluiting op het e-TESTA-netwerk, toepassing van vastgestelde standaarden, toepassing van beleid op het gebied van beveiliging zoals de BIO, implementatie EU beleid, gebruik algoritmen en AI. Het domein wordt daarmee niet alleen faciliterend, maar ook voortschrijvend en in sommige gevallen verplichtend.
- Ontwerpen van nieuwe instrumenten: nieuw beleid op het gebied van digitale autonomie, nadere invulling van het cloudbeleid, uitbreiding van de Wet Digitale Overheid, implementeren van EU beleid op het ICT beleidsterrein.
- We verbreden de samenwerking van de GDI naar de Digitale Overheid. Op deze manier delen we lessen die we hebben geleerd en vormen steeds meer één overheid voor de burger en ondernemer.

4.1.1 Permanente rekenkracht

De Nederlandse overheid gaat werken aan de ontwikkeling van een nationale infrastructurele basis geschikt voor de informatievoorziening van organisaties van alle bestuurslagen. Bestaande overheidsdatacenters zullen deel moeten gaan uitmaken van deze vitale infrastructuur, daarbij wordt samengewerkt met Nederlandse en Europese marktpartijen en er wordt geïnvesteerd in kennis. Openheid en meedoen in het "collectief", met de standaardisatie en kaders is de voorwaarde waaronder de markt betrokken wordt. Door modernisering en samenwerking worden kwetsbaarheden teruggedrongen en neemt de noodzakelijke beschikbaarheid van rekenkracht toe. We werken toe naar een stelsel van overheidsdatacenters, aangevuld met clouddienstverleners uit de markt, dat een basis biedt voor alle overheidsorganisaties. Zij kunnen hun bedrijfsapplicaties op deze basisinfrastructuur laten draaien. Deze opzet is vergelijkbaar met het gegeven dat bussen en vrachtwagens gebruik kunnen maken van door de overheid aangelegde wegen, die voorzien zijn van moderne verkeersbegeleidingssystemen en calamiteitenvoorzieningen. Zo verminderen we onze afhankelijkheid van grote buitenlandse bedrijven en mogelijke geopolitieke interventies.

4.1.2 Dataopslag

De beschikbaarheid en bescherming van data maakt deel uit van de vitale digitale infrastructuur. Deze data worden opgeslagen in de zojuist besproken samenwerkende overheidsdatacenters, maar zijn voor een deel ook aanwezig in de cloud, die geleverd wordt door gecertificeerde private partijen in binnen-en buitenland.

En ook het omgekeerde is van belang: Kritieke data die in cloudomgevingen van internationale cloudproviders wordt opgeslagen, dient ook in datacenters onder zeggenschap van de overheid te worden opgeslagen, tenminste als back-up. Zo blijft het mogelijk om over te stappen naar een andere aanbieder (dataportabiliteit). Portabiliteit is zeer belangrijk omdat het verdienmodel van cloudaanbieders steeds meer wordt gebaseerd op de verplaatsing van data. Hierbij gaat het ook over het betaalbaar houden van de

⁸ Kabinetsreactie Policy Brief van het Clingendael Institute 'Too late to act? Europe's quest for cloud sovereignty' (20 september 2024)

digitale basis van de overheid. Ook zullen we op langere termijn gebruik kunnen maken van nieuwe mogelijkheden die in EU-verband worden ontwikkeld zoals de dataspace⁹. Zie ook: [het rapport Standaarden en standaardisatieactiviteiten voor clouddiensten](#) van Forum standaardisatie.

4.1.3 De weg naar de cloud

Clouddiensten bieden de overheid aanzienlijke voordelen op het gebied van flexibiliteit, innovatie, schaalbaarheid en financiering. Ze maken het mogelijk om snel nieuwe diensten te koppelen, grote datasets te beheren en testomgevingen op te zetten. Innovatie wordt versnel door toegang tot geavanceerde technologieën zoals AI en analytics. Schaalbaarheid wordt verbeterd, waardoor snel kan worden ingespeeld op veranderende eisen.

Hiervoor zal de overheid in 2030:

- Gebruik maken van de relevante en geschikte technologieën.
- De overheid kan digitaal strategisch autonoom acteren en heeft altijd een back-up van de data in eigen beheer.
- De overheid kan weloverwogen de juiste IT-variant of middel kiezen.
- De overheid biedt onderdelen, niet alleen regels of beleid maar ook concrete keuzes in een door haar gerealiseerde publiek-private multi-overheidscloud stelsel met verschillende keuze varianten.

Clouddiensten faciliteren ook interdepartementale en interbestuurlijke samenwerking, cruciaal voor het aanpakken van urgente maatschappelijke opgaven. Ze maken het delen en analyseren van informatie en data eenvoudiger en sneller dan traditionele On Premise-oplossingen (lokale server of binnen strikte verkaveling aanbestede datacenterdiensten), wat de samenwerking tussen departementen bevordert. Om dit te kunnen waarmaken zullen er op de termijn verschillende stappen gezet moeten worden:

- Onder goede regie van de overheid wordt de Cloud gezamenlijk met medeoverheden opgepakt, waarbij een eenduidige definitie van cloud wordt vastgesteld die consistent is over alle bestuurlijke lagen heen.
- Herziening van cloudbeleid 2022
- Ontwikkelen van Visie Cloud gebruik door de gehele overheid
 1. Definieren van verschillende cloud 'lagen' en hun toepassing; Hardware, Software, dataopslagetc.
 2. Basis uitgangspunten voor de belangen van de overheid, in relatie tot de samenwerking met de markt. Denk aan (in) source, innovatie, compute, beschikbaarheid, legacy oude systemen, afhankelijkheid verminderen.
- Afweegkader wat in welke type cloud zou mogen. Uitwerken van de visie naar een Cloud Strategie met roadmap (maatregelen, acties en projecten) in samenhang met de markt en overheid.
- We zorgen voor een centraal inzicht in de behoeftes van cloud, door de verschillende vragen te bundelen.
- We selecteren standaarden van projecten zoals Haven plus (VNG), SURFCumulus (SURF) en vergelijkbare initiatieven in Europa.
- We zorgen voor overheidsbrede samenwerking waarmee mogelijkheden ontstaan om (soevereine) overheids-ICT diensten overheidsbreed te kunnen gebruiken en helpen elkaar bij implementatie.

⁹ [Data Spaces | Interoperable Europe Portal](#)

Cloudvormen

Het [Rijksbreed Cloudbeleid 2022](#) stimuleert overheidsinstellingen om clouddiensten te gebruiken die voldoen aan hoge eisen op het gebied van veiligheid, privacy en betrouwbaarheid. Hierbij is het belangrijk om de verschillende Cloudvormen te begrijpen:

Public cloud: Aangeboden door externe providers (AWS, AZURE, Google Cloud) via het internet. Wereldwijd gedeelde infrastructuur, schaalbaar en kosten efficiënt.

Private cloud: Exclusief voor één organisatie, intern beheerd of uitbesteed. Meer controle over beveiliging en compliance. Vaak contractueel ingeperkt door verkaveling en aanbestedingsregels.

Multi-cloud: Combinatie van diensten van meerdere public cloud providers. Vergroot flexibiliteit en voorkomt vendor lock-in.

Hybride cloud: Integreert public en private clouds. Gevoelige data in de private cloud, minder kritische workloads in de public cloud.

Naast de verschillende cloudvormen (public, private, multi, hybride) zijn er ook verschillende servicemodellen die bepalen welke onderdelen van de IT-infrastructuur door de cloudprovider worden beheerd en welke door de gebruiker:

Infrastructure as a Service (IaaS):

Wat het is: Je huurt de basisinfrastructuur zoals servers, opslag en netwerken. Je beheert zelf het besturingssysteem, applicaties en data.

Analogie: Huren van een leeg stuk grond waarop je zelf een huis bouwt.

Voorbeeld: Een virtuele machine in de cloud.

Platform as a Service (PaaS):

Wat het is: Je krijgt een platform om applicaties te ontwikkelen, testen en draaien. De cloudprovider beheert de onderliggende infrastructuur.

Analogie: Huren van een appartement, je hoeft je geen zorgen te maken over het onderhoud van het gebouw.

Voorbeeld: Een database service in de cloud, een containerplatform met CI/CD straat.

Software as a Service (SaaS):

Wat het is: Je gebruikt software die via internet wordt aangeboden. Je hoeft geen zorgen te maken over infrastructuur of software updates.

Analogie: Een hotelkamer boeken, alles wordt voor je geregeld.

Voorbeeld: Webmail of een CRM-systeem in de cloud of geïntegreerde werkplek als M365.

4.1.4 Netwerken

Digitale netwerken vormen de snelwegen van onze data. Nederland beschikt over tal van (nationale en internationale) netwerken, die onderling verbonden zijn. Net als voor datacenters geldt dat dit een combinatie van publieke en private netwerken is.

De overheid beschikt over een aantal netwerk basis voorzieningen, zoals het stelsel DigiNetwerk, RON, e-TESTA-netwerk, maar vooral veel organisatie gerichte oplossingen, zoals voor RWS, Defensie, Justitie en Veiligheid, Buitenlandse Zaken, Provincies, Gemeente (GGI-netwerk) en Waterschappen. Netwerken zijn het fundament voor veilige- en betrouwbare data uitwisseling.

Digitale weerbaarheid begint bij de toegangsdeur van de gegevens, namelijk het netwerk. De overheid is kwetsbaar door een zeer groot aanvalsoppervlakte. Segmentatie en het versterken van sterke meervoudige authenticatie en autorisatie verkleint het aanvalsoppervlak. Zero Trust Netwerk Architecture (ZTNA) dient het fundament te zijn van de doorontwikkeling van het netwerklandschap van de overheid. ZTNA verkleint het

aanvalsoppervlak door er van uit te gaan dat je ook binnen je eigen netwerk bij iedere stap opnieuw checkt of de afnemer de juiste autorisaties heeft en dit op een gestandaardiseerde efficiënte manier uit te voeren. Verder zorgt ZTNA dat van buiten af geen informatie over de technische adressen van diensten zichtbaar is.

De verdere ontwikkeling van de overheid ICT-infrastructuur dient in samenspraak met alle partijen nader uitgewerkt te worden. Interoperabiliteit, Cryptografie en Security zijn sleutelwoorden, waarbij de ontwikkeling van blockchain en quantum in dit domein meegenomen dienen te worden.

4.2 Gegevensuitwisseling

Verantwoord gebruik van gegevens is essentieel voor goede dienstverlening aan burgers en bedrijven en het aanpakken van maatschappelijke opgaven. Of het nu gaat om de woonopgave, bestaanszekerheid of de energietransitie: zonder data kan je niet monitoren hoeveel woningen worden gebouwd, burgers attenderen op welke regelingen zij recht hebben, een nieuw toeslagenstelsel invoeren of bepalen welke wijk nu het beste van het gas af kan. Alle processen bij de overheid beginnen bij de inzet van gegevens en organisaties zijn van elkaar afhankelijk voor het gebruik ervan.

De maatschappij is tegelijkertijd terecht zeer kritisch over hoe de overheid omgaat met data van burgers en ondernemers. De bestaande gegevensuitwisseling is voor hen niet transparant genoeg. Regelmatig zijn er voorbeelden van gebruik van foutieve gegevens in registraties, van onrechtmatig gegevensgebruik, of onveilige gegevensdeling. En de laatste jaren hebben we helaas gezien dat die risico's zich te vaak manifesteren.

Elke wens tot verbetering van de dienstverlening (proactief, maatwerk, responsief) of het versnellen van een maatschappelijke opgave (asiel), stelt nieuwe eisen aan hoe we in Nederland de gegevenshuishouding van de overheid georganiseerd hebben. Een betere overheid begint daarom bij het verbeteren van de overheidsbrede gegevenshuishouding. Het wordt tijd dat we de gegevenshuishouding van de overheid, als onderdeel van onze vitale infrastructuur, als één samenhangend geheel en met de juiste spelregels overheidsbreed organiseren. Gegevensuitwisseling tussen

Uitgangspunten voor datadeling

- Gegevens van organisaties met een publieke taak zijn vindbaar, toegankelijk, interoperabel en herbruikbaar (FAIR).
- Gegevensuitwisseling doen we zoveel mogelijk op basis van open standaarden.
- Gegevensverwerkingen en analyse doen we zoveel mogelijk open source, zodat transparant is hoe de gedeelde gegevens gebruikt worden.
- Gegevens worden eenmalig opgeslagen en meervoudig (verplicht) gebruikt.
- Metadatering en eenduidige gegevensdefinities zijn van groot belang om datadeling mogelijk te maken.
- Er worden niet meer gegevens dan nodig uitgewisseld tussen overheidsorganisaties (dataminimalisatie).
- Partijen die betrokken zijn bij het opslaan, beschikbaar stellen en afnemen van gegevens maken daarover heldere afspraken waaronder:
 - Verantwoordelijkheden voor kwaliteit, privacybescherming, beveiliging, levertijd, etc.
 - Bevoegdheden
 - Standaarden
 - Services (gegevenslevering, notificatie, abonnementen, probleemoplossing, etc.)
 - Eventuele bewerking van gegevens (combinatie, verrijking, tussenopslag, etc.)

overheidsorganisaties verloopt vaak moeizaam door verschillende problemen.¹⁰ Er zijn juridische obstakels, zoals ingewikkelde wetgeving die lang duurt om aan te passen. Daarnaast hebben overheidsorganisaties te maken met organisatorische uitdagingen, omdat ze vaak apart werken aan dezelfde problemen, wat leidt tot verspilling van middelen. Ook zijn er technische moeilijkheden, zoals vaak koppieren en versnipperd opslaan van gegevens, wat risico's en extra kosten met zich meebrengt. Ondanks deze problemen worden er jaarlijks miljarden berichten uitgewisseld tussen overheidsinstanties. De vele uitwisselingen zijn cruciaal voor de toekomst van de digitale overheid. Door het delen van data wordt veel dubbel werk voorkomen, hoeven burgers en bedrijven niet steeds dezelfde informatie te verstrekken en worden fouten en fraude verminderd. Deze aanpak zal helpen om de overheid beter en betrouwbaarder te laten functioneren.

4.2.1 Naar een organisatie-overstijgend gegevenslandschap

We trekken deze lijn door, ook in de Nederlandse Digitaliseringsstrategie. Er is nog een groot potentieel voor datadeling. We werken de komende jaren stapsgewijs met elkaar aan een verbeterde inrichting van het data-ecosysteem van de Nederlandse overheid: het federatief datastelsel (FDS). Een organisatie-overstijgend gegevenslandschap dat overheidsorganisaties én private partijen ontzorgt door datadeelvraagstukken (interoperabiliteit) op te lossen.

Dit realiseren we alleen door verdergaande standaardisatie te organiseren en *verantwoord* data delen af te dwingen. Daarmee helpen we het vertrouwen in de overheid te verbeteren. Bijvoorbeeld door gegevensverwerkingen overheidsbreed op dezelfde manier te loggen waardoor organisaties meer in control komen en burgers en ondernemers meer inzicht krijgen wie hun gegevens, op welk moment, voor welk doel gebruikt. Of de privacy te versterken door verdergaande vormen van dataminimalisatie toe te passen in bestaande processen, al dan niet met behulp van Privacy Enhancing Technologies. Dit is een technologie die organisaties in staat stelt om gezamenlijk data-analyses uit te voeren op een privacy vriendelijke manier.

Het mes snijdt dan aan twee kanten: het organiseren van de randvoorwaarden voor een betere dienstverlening aan burgers en ondernemers op een manier die recht doet aan de maatschappelijke zorgen rondom datagebruik.

In het regeerakkoord staan goed bestuur en een dienstbare overheid die dicht bij de burger en ondernemer staat en handelt volgens de bedoeling van regels centraal. Burgers en ondernemers moeten erop kunnen vertrouwen dat op een juiste manier wordt omgegaan met hun persoonsgegevens, dat hun rechten worden beschermd en dat toezicht voldoende is geborgd. Vereenvoudiging van regelgeving is randvoorwaardelijk. Maatschappelijk en politiek staan publieke waarden centraal, zoals transparantie, accountability, privacy en keuzevrijheid voor burgers. Datagedreven (overheids)handelen moet gepaard gaan met mogelijkheden voor burgers en ondernemers om grip krijgen op het verzamelen, gebruiken en hergebruiken van hun eigen gegevens.

De Europese agenda in het data-domein is fors. De open datarichtlijn en de data governance verordening bevatten verplichtingen voor het beschikbaar stellen van overheidsgegevens voor maatschappelijk hergebruik. Zij stellen kaders voor het ontsluiten van gegevens via centrale registers, interoperabiliteit en standaardisatie.

Andere Europese kaders (zoals de herziene eIDAS verordening met Europese Digitale Identiteitswallets en de Single Digital Gateway verordening, met het Once Only Technical

¹⁰ Ook de Staat van de Uitvoering benadrukt dat de gewenste dienstverlening steeds lastiger te realiseren valt als we niet op een andere wijze het delen van gegevens gaan vormgeven. Tegelijkertijd laat de Staat zien dat de verandercapaciteit in de uitvoering beperkt is als gevolg van de grote complexiteit van regelgeving en processen en legacyproblematiek.

System) richten zich op toegang krijgen tot digitale dienstverlening en op het delen van gegevens (grens overstijgend) voor individuele dienstverlening aan burgers en ondernemers, of voor hergebruik onder regie van de gebruiker zelf.

Door het werken met architectuur en moderne standaarden, werken we toe naar de gewenste modernisering in het Federatief Datastelsel. Afspraken en standaarden zijn hierbij belangrijk om een veilige, betrouwbare interoperabiliteit te bereiken.

Door het werken met architectuur en moderne standaarden, werken we toe naar de gewenste modernisering in het Federatief Datastelsel. Afspraken en standaarden zijn hierbij belangrijk om een veilige, betrouwbare interoperabiliteit te bereiken.

4.3 Toegang

krijgen tot de digitale overheid. Zij gebruiken hiervoor verschillende apparaten: PC, tablet, mobiel of slimme apparaten. Burgers en ondernemers kunnen op een veilige manier toegang krijgen tot de dienstverlening van de Europese overheden, met zowel publiek als in de toekomst ook privaat aangeboden inlogmiddelen. Bekende inlogmiddelen zijn DigiD voor burgers en eHerkenning voor ondernemers.

Omgekeerd kunnen burgers en ondernemers van andere EU-landen toegang krijgen tot de Nederlandse overheid, dit is al mogelijk via eIDAS genotificeerde inlogmiddelen¹¹.

EDI-wallets

Met een EDI-wallet kan iemand zich identificeren in alle EU-lidstaten, onder meer om toegang te krijgen tot diensten van overheidsorganisaties en private dienstverleners. Er kan een digitale handtekening mee worden gezet en opgeslagen informatie, zoals een diploma kan digitaal 'overhandigd' worden aan bevoegde instanties.

In de toekomst komen er naast deze inlogmiddelen ook gecertificeerde nationale Europese Digitale Identiteits (EDI-)wallets en een bijbehorend EDI-stelsel om deze wallets te laten functioneren in alle Europese landen. In dit kader werken Nederlandse overheidsorganisaties samen onder het programma EDI-stelsel NL en het bureau LSP (Large Scale Pilots) om zoveel mogelijk stakeholders te betrekken en werken zowel publiek als privaat mee aan Europese Large Scale Pilots op het terrein van digitale identiteit.

Momenteel wordt gewerkt aan het Stelsel van Toegang, waarmee dienstverleners via één aansluitpunt/koppelvlak toegang krijgen tot alle onder de Wet digitale overheid erkende inlogmiddelen. Het Stelsel Toegang geeft hiermee uitvoering aan de Wet digitale overheid, waarin onder meer wordt geregeld dat Nederlandse burgers en ondernemers op verschillende manieren veilig kunnen inloggen bij de overheid.

4.3.1 Toegang voor burgers

Burgers moeten zich ook identificeren wanneer zij bij een balie van het gemeentehuis of een andere overheidsorganisatie komen. Dit kan naast de bekende ID-kaart, paspoort of rijbewijs.

Vrijwillig machtigen en wettelijk vertegenwoordigen

Het is ook mogelijk dat iemand anders je vertegenwoordigt bij je interactie met de overheid. We maken hierbij onderscheid tussen vrijwillig machtigen en wettelijk vertegenwoordigen. Handelingsbekwame burgers kunnen vrijwillig iemand aanwijzen (machtigen) om zich te laten vertegenwoordigen in de interactie met publieke

¹¹ Dit zijn nationale elektronische identificatiemiddelen die officieel erkend zijn door de Europese Unie voor grensoverschrijdend gebruik binnen de Europese Economische Ruimte (EER).

4.3.2 Toegang voor ondernemers

Er wordt verder een Publiek Middel Zakelijk voor de Belastingdienst ontwikkeld. Hiermee kunnen enkelvoudig zelfstandige bevoegde bestuurders digitale dienstverlening afnemen bij de Belastingdienst in het portaal MijnBelastingdienst Zakelijk.

De interactieve publieke dienstverlening aan burgers en ondernemers is één van de meest uitdagende en zichtbare opgaven waar de overheid voor staat. De dienstverlening moet breed toegankelijk zijn en mensgericht. We werken toe naar de beleving van één overheid. Dat betekent dat burgers en ondernemers ervaren dat ze met één dienstbare overheid te maken hebben, ongeacht met welke instantie ze contact hebben.

- De overheid helpt burgers en ondernemers door publieke dienstverlening eenvoudig én persoonlijk te maken, van aanvragen naar aanbieden. Digitale dienstverlening en dienstverlening op locatie gaan hierbij hand in hand.
- Burgers en ondernemers hebben bij het regelen van zaken met de overheid (rechten en plichten) de ervaring dat ze met één overheid te maken hebben.
- Publieke organisaties werken daarom mét elkaar en niet langs elkaar heen. Voorbij de verkokering en versnippering.
- Terugdringen van niet-gebruik van rechten door proactieve dienstverlening: Van aanvragen naar aanbieden.

The diagram illustrates the Digital Government Architecture (DGA) across three main stakeholder groups: **Burger** (Citizen), **Bedrijf** (Business), and **Overheid** (Government). The architecture is organized into several layers and components:

- Channels (Top Row):** App, Website, Contactcenter, Face-to-face, Post, and Berichtenverkeer (Message Exchange).
- Services (Middle Row):** Service, API's, and various service icons (gear, document, etc.).
- Applications (Bottom Row):** Applicaties, Sensoren, and various application icons (phone, laptop, etc.).
- Supporting Infrastructure (Bottom Section):**
 - Datacenter:** Diginetwerk, PKI-overheid, Overheidsdatacenters, Public cloud.
 - Platformen:** Platforms for data exchange.
 - Basis-en kernregistraties:** Basisregistraties, Identificerende nummers, Kernregistraties.
- Key Initiatives (Right Side):**
 - Digitalisering:** NL Design System, Samenwerkende catalogi, Single Digital Gateway, Platform Open Overheidsinformatie, Algemeen Service.
 - Federatieve Diensten:** Federatieve Diensten, Diginetwerk, Track & trace, Connectiediensten.

4.4.1 Doorontwikkeling loketfunctie van de overheid: Wegwijzer voor de één overheidsbeleving

- We ontwikkelen de bestaande overheidsbrede portalen (zoals Overheid.nl, MijnOverheid, Ondernemersplein) en nog te ontwikkelen overheidsbrede portalen (zoals MijnOverheid Zakelijk) tot één samenhangende wegwijzer in het overheidslandschap, die burgers en ondernemers op een uniforme wijze doorgeleidt naar de juiste dienstverlening. Deze centrale wegwijzer moet gezien worden als een aanvulling op websites van afzonderlijke overheidsorganisaties en maakt onderdeel uit van de doorontwikkeling van de loketfunctie van de overheid. Uitgangspunt daarbij is 'altijd de juiste deur'. Het maakt niet uit waar mensen binnenkomen, de overheid zorgt er collectief voor dat ze goed worden geholpen.
- Voor veel burgers is het onderscheid tussen Rijksoverheid.nl en Overheid.nl te onduidelijk. Daarom wordt de praktische regelinformatie van Rijksoverheid.nl geïntegreerd op Overheid.nl. Deze regelinformatie is daarmee een aanvulling op de informatie die op dit moment al is te vinden op Overheid.nl, zoals informatie over wet- regelgeving, geo-informatie, het algoritmeregister en door de overheid gebruikte gegevens. Op Rijksoverheid.nl worden in de toekomst beleidsvoornemens gedeeld. Hiermee komt alle informatie over regels en kansen die voor de burger interessant is op Overheid.nl bij elkaar.
- Op het digitaal ondernemersplein kunnen ondernemers het overzicht vinden van alle zaken die ze moeten en kunnen regelen met de overheid. We zetten ondernemersplein neer als de 'spiegel' van het vernieuwde overheid.nl, maar dan voor ondernemers. Ondernemersplein.kvk.nl wordt ondernemersplein.overheid.nl. We blijven inzetten op een vraaggestuurde doorontwikkelingen met o.a. voorlichting via webinars, de socials, regelhulp en de laatste mogelijkheden met AI.
- MijnOverheid Zakelijk biedt een centrale digitale omgeving waarin zij hun bedrijfsgegevens, lopende zaken en correspondentie met verschillende overheidsorganisaties kunnen beheren. In vergelijking tot burgers, hebben ondernemers te maken met complexe processen en ontbreekt er nu een centrale plek waar hun zaken samenkomen. De digitale 'mijnomgeving' geeft ondernemers helderheid en administratief gemak. Het stelt hen in staat om dienstverleningsprocessen met afzonderlijke overheidsorganisaties voort te zetten via tweerichtingsverkeer, wat inhoudt dat zowel ondernemers als overheidsinstanties veilig en efficiënt informatie kunnen uitwisselen.
- MijnOverheid is de persoonlijke MijnOmgeving van Overheid.nl. We ontwikkelen MijnOverheid door tot dé digitale plek waar de burgers het overzicht en inzicht heeft van de overheidsdienstverlening (berichten van overheidsinstellingen, bij de overheid geregistreerde gegevens waaraan rechten zijn te ontleen, stand van zaken van een aanvraag etc.), hierover tijdig wordt geïnformeerd en acties kan ondernemen of wordt doorgeleid. Hierbij zorgen we voor een vertrouwelijke, gebruiksvriendelijke en toegankelijke MijnOverheid. Naast de web/e-mail combinatie bieden we de burger ook de mobile-app als MijnOverheid-kanaal, inclusief push-berichten.
- We werken met Logius aan MijnOverheid aan de (door)ontwikkeling van overheidsbrede interactieservices. Overheidsbrede interactieservices zijn standaard-functies die op de MijnOmgevingen van bijna alle overheidsdiensten voorkomen. Denk hierbij aan een profiel-, berichten-, zaak- en notificatieservice. Het doel is dat deze services zo worden ontwikkeld dat deze kanaalafhankelijk inzetbaar zijn, waarbij als minimale eis wordt gesteld dat een service zowel beschikbaar is in de MijnOmgeving van dienstverleners als op MijnOverheid. Deze

services maken de dienstverlening van de hele overheid een stuk eenduidiger, transparanter, makkelijker en efficiënter voor burgers en ondernemers.

- De Berichtenbox van MijnOverheid is dé persoonlijke, digitale brievenbus waarin burgers post kunnen ontvangen van de overheid en van organisaties met een publieke taak. Het wordt mogelijk om via MijnOverheid op berichten actie te ondernemen, bijvoorbeeld te reageren of een betaling te verrichten en/of een burger direct door te leiden naar de MijnOmgeving van de publieke dienstverlener waar een bepaalde actie kan of moet worden uitgevoerd. Dat geeft helderheid en administratief gemak.
- De burger en ondernemer krijgt via e-mail een notificatie zodra de overheid iets geplaatst heeft in de Berichtenbox van MijnOverheid. Dit is geregeld in de Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer (Wmebv). Daarbij wordt ook aangegeven welke actie van de burger of ondernemer wordt verwacht.
- Zoeken naar informatie over producten en diensten van de overheid kan aan de hand van (levens)gebeurtenissen, via trefwoorden, via thema's/onderwerpen, filters en dialogen in natuurlijke taal (op basis van A.I.-taalmodellen).
- De Single Digital Gateway (SDG) geeft burgers en bedrijven makkelijk toegang tot digitale overheidsdienstverlening in de Europese Unie. Dat gebeurt met het portaal (gateway) Your Europe. Via Your Europe kunnen burgers en bedrijven op een eenvoudige manier betrouwbare informatie vinden over overheidsdiensten, -producten en -procedures in Europa. Veelgebruikte diensten binnen de EU moeten overheden digitaal aanbieden. Omgekeerd moeten Nederlandse overheidsorganisaties zorgen dat zij hun diensten aan EU-burgers en ondernemers via de Single Digital Gateway aanbieden en bewijsstukken via een eenmalige gegevensverstrekking uitgewisseld kunnen worden (Once Only Technical System).
- De voordeur van de overheid moet herkenbaar en betrouwbaar zijn. Om ervoor te zorgen dat burgers en ondernemers zeker weten dat zij de link van een overheidswebsite aanklikken, worden overheidswebsites voorzien van een herkenbare naam (domeinnaamextensies of URL). Daarnaast werken we toe naar één opmaak voor overheidswebsites (user interface) via NL Design System, waardoor bezoekers van overheidswebsites de beleving van één overheid ervaren.
- We dringen het aantal overheidswebsites sterk terug en we zorgen ervoor dat websites op PC, tablet en mobiel goed en veilig toegankelijk zijn.

4.4.2 De fysieke kanalen

De overheid wil dat burgers snel en gemakkelijk geholpen worden, ongeacht waar ze aankloppen. Het principe van "altijd de juiste deur" is centraal. Het idee dat de overheid samenwerkt als één geheel, zodat de burger niet hoeft te weten hoe alles intern is geregeld. Belangrijk is wel dat de burger zich herkent in het loket en weet dat hij goed zit. En als dat toch niet zo is, dan zijn er mensen die je direct voorverwijzen naar de juiste plek, of dat nu landelijk of lokale organisatie is. In dat kader zijn een aantal activiteiten opgestart:

- Op 25 locaties overheidsbrede loketten ingericht.
- Een netwerk van professionals ingericht.
- De introductie van de overheidsdienstverlener, die ruimte en tijd heeft voor het gesprek met burgers/ondernemers

- Overheidsdienstverleners krijgen goede ondersteuning, waarbij we slim gebruik maken van digitale middelen en nieuwe technologie.

De overheid naar de burger

- Alle informatie over publieke dienstverlening en overheidsdiensten voor burgers is in samenhang te vinden op het nieuwe Overheid.nl. Van hieruit kan men doorklikken naar de juiste overheidsorganisatie. Zoeken kan via levensgebeurtenissen, via trefwoorden, via thema's, filters en dialogen in natuurlijke taal. Via interactieve 'regelhulp' wordt de burger door dienstverleningsprocessen geleid. Via overheid.nl worden duizenden databases en overzichten ontsloten (wetgeving, geo-informatie, algoritmeregister, door de overheid gebruikte gegevens, energie, mobiliteit, onderwijs, enzovoort.)
- Uiteraard is het ook mogelijk via de chat contact op te nemen.
- Overheid.nl wordt meertalig.
- Op <https://europa.eu/youreurope> staat informatie over diensten in andere EU-landen en in de talen van de EU.

Deze centrale ingang moet gezien worden als een aanvulling op websites van afzonderlijke overheidsorganisaties.

- We werken toe naar één opmaak voor overheidswebsites (*user interface*) via NL Design System, waardoor bezoekers van overheidswebsites de één overheidsbeleving ervaren.
- We zorgen ervoor dat websites op PC, tablet en mobiel goed en veilig toegankelijk zijn.
- We dringen het aantal overheidswebsites sterk terug.

De overheid naar de ondernemer

- ✓ Ondernemers hebben deels andere processen dan burgers. Ondernemers hebben te maken met meer en diverse wet en regelgeving, grotere administratieve verplichtingen, meer gebruik van (commerciële) administratie tools en ondersteuning en ook hebben ze meer contact met overheden.
- ✓ Daarom zijn er voor ondernemers ook andere voorzieningen ontwikkeld. Met SBR (Standaard Business Reporting) kan een ondernemer vanuit zijn eigen administratie geautomatiseerd belastingaangifte doen. Met E-facturatie is het door standaardisatie makkelijker geworden grootschalig geautomatiseerd facturen te verwerken.
- ✓ Door het vereenvoudigen van wetten en regelgeving moet de regeldruk voor ondernemers worden teruggedrongen.
- ✓ Ondernemers hebben hun bedrijfsprocessen veelal gedigitaliseerd. Daarom moeten overheidsorganisaties ook zoveel mogelijk digitaal communiceren met ondernemers. Op dit moment ontvangen ondernemers nog veel post, veel formulieren zijn nog niet gedigitaliseerd en worden vaak "natte" handtekeningen vereist. Dit geeft veel extra administratieve last. Aansluiting op de **Berichtenbox Zakelijk** zal dit verlichten en ondernemers de mogelijkheid geven alle bestuurlijke berichten in 1 overzicht te kunnen inzien.
- ✓ Alle overheidsdiensten voor ondernemers zijn terug te vinden op het "Ondernemersplein.overheid.nl".
- ✓ We ontwikkelen een 'Mijn overheid Zakelijk'. Dit zal overheidsbrede services omvatten als een ondernemersprofiel, lopende zaken en correspondentie met uiteenlopende overheidsorganisaties. Deze komen samen in een eigen digitale 'mijnomgeving'. Dat geeft helderheid en administratief gemak.
- ✓ De ondernemer krijgt via mail een bericht zodra de overheid iets geplaatst heeft op Mijn Overheid Zakelijk. Dit is geregeld in de Wet Modernisering Elektronisch Bestuurlijk Verkeer. Daarbij wordt ook aangegeven welke actie van de ondernemer hierop wordt verwacht. Om dit mogelijk te maken worden geverifieerde mailadressen onderdeel van Mijn Overheid Zakelijk. Ook kunnen ondernemers reageren op berichten, en Europese ondernemers die niet geregistreerd staan in het Nederlands Handelsregister kunnen daarnaast een aanvraag doen in deze Berichtenbox.
- ✓ De overheid weet veel over ondernemers. Daarom kunnen groepen van ondernemers actief door de overheid benaderd worden wanneer zij recht hebben op (nieuwe) voorzieningen of subsidies. Ook hier willen we naar meer proactieve dienstverlening: we gaan van aanvragen naar aanbieden. Dit kan ook betrekking hebben op het attenderen van ondernemers op bepaalde verplichtingen die zij hebben. Dit kan gerealiseerd worden in aansluiting van het ondernemersprofiel.

4.4.3 Artificiële intelligentie (AI)

Het is cruciaal dat overheden de interactie met burgers en ondernemers verbeteren en moderniseren door innovatieve technologieën zoals kunstmatige intelligentie (AI) te omarmen. AI biedt namelijk veel mogelijkheden om (de interactie binnen) de publieke

dienstverlening efficiënter, toegankelijker, meer betrokken en gebruiksvriendelijker te maken, uiteraard met inachtneming van uiterste zorgvuldigheid.

Ten eerste kan (generatieve) AI worden ingezet om de communicatie tussen burgers en overheden te vereenvoudigen. Vaak kunnen overheidsprocessen ingewikkeld en tijdrovend zijn. Door AI-gebaseerde chatbots en virtuele assistenten te gebruiken, kunnen burgers en ondernemers eenvoudig en snel antwoorden krijgen op hun vragen, 24/7, zonder lange wachttijden. Dit verbetert de klanttevredenheid en ontlast overheidsmedewerkers van routinetaken, zodat zij zich kunnen richten op complexere problemen.

Daarnaast kan AI helpen bij het personaliseren van de dienstverlening. Overheden bezitten en verwerken grote hoeveelheden gegevens van burgers. Met AI kunnen deze data worden geanalyseerd om individuele behoeften beter te begrijpen en gerichte, op maat gemaakte oplossingen aan te bieden. Dit zorgt ervoor dat burgers snellere en relevantere dienstverlening ervaren.

AI kan ook bijdragen aan transparantie en vertrouwen in overheidsprocessen. Door geautomatiseerde systemen in te zetten voor bijvoorbeeld subsidies en sociale diensten, kan het risico op fouten of partijdigheid afnemen, omdat beslissingen consistent en op basis van objectieve criteria worden genomen. Dit verhoogt de rechtvaardigheid en vermindert mogelijke vooroordelen in besluitvorming.

Ten slotte kan AI de efficiëntie van overheidsinstanties vergroten. Door taken te automatiseren, kunnen processen sneller worden afgehandeld, wat leidt tot kostenbesparingen en betere toewijzing van middelen.

Kortom, door AI in te zetten in de publieke dienstverlening kunnen overheden niet alleen hun efficiëntie verhogen, maar ook een mensgerichte en inclusieve benadering ontwikkelen die burgers en ondernemers beter van dienst is. Dit bevordert een moderne overheid die in staat is om snel en effectief in te spelen op de behoeften van haar bevolking.

4.5 Transparantie en Officiële Publicaties

Het domein Transparantie en Officiële Publicaties heeft ten doel om formele overheidsinformatie zoals wet- en regelgeving bekend te maken en beschikbaar te houden. Zo hebben burgers en ondernemers inzage in de actuele wet- en regelgeving. Zo wordt het eenvoudiger gemaakt om aan de relevante regelgeving te voldoen. Continuïteit en betrouwbaarheid van de dienstverlening en wettelijke taken van het domein is de centrale opgave. Binnen het domein zijn voorzieningen, standaarden en afspraken volgens de wettelijke voorschriften¹² in onder meer de Bekendmakingswet gericht op het correct en betrouwbaar tot stand komen, aanleveren en publiceren van alle typen officiële publicaties en het actief openbaar maken van documenten van de 1000 aangesloten overheidsorganisatie.

4.5.1 Overheidsbrede dienstverlening en knooppunt van kennis

Overheidsorganisaties zijn verantwoordelijk voor de juridische inhoud van hun regelgeving, publicaties en andere documenten en voor het actief openbaar maken van onder de Wet open overheid vallende documenten. Voor de stap van het bekendmaken en publiceren moet iedere overheidsorganisatie aansluiten op centraal ingerichte publicatieketens. Deze ketens omvatten voorzieningen die het publiceren en consolideren faciliteren, standaarden zoals die over de eisen aan metadata van te publiceren documenten en afspraken over hoe partijen data aanleveren naar de voorzieningen voor publicatie.

¹² Deze wettelijke taak is onder meer vastgelegd in de Algemene Wet Bestuursrecht, de Bekendmakingswet, de Wet Elektronische Bekendmaking en de Wet Open Overheid.

Het domein Transparantie en Officiële Publicaties is primair verantwoordelijk voor het proces van publiceren. Dat heeft een tweeledig doel; ten eerste ontzorgen we overheidsorganisaties door de publicatieketens centraal te organiseren en voor iedereen beschikbaar te stellen. Ten tweede zorgt de gezamenlijke aanpak ervoor dat wet- en regelgeving op een eenduidige manier ontsloten wordt. Dit maakt het efficiënt consolideren van wet- en regelgeving in het proces mogelijk. Het domein is voor overheidsorganisaties gesprekspartner én bron van kennis en beleid, en tevens het aangewezen domein waarbinnen standaarden, referentiearchitecturen, producten en diensten op dit vakgebied worden ontwikkeld en beheerd voor gebruik binnen de overheid in brede zin. Daarmee versterkt het domein de digitale overheid in zijn fundament

Richting 2030 wordt gestreefd naar een efficiëntere en effectievere werking van het domein door stroomlijning en harmonisatie van standaarden en voorzieningen. Dat geeft een stevige basis om op door te ontwikkelen. Het vergemakkelijkt een bredere inzet van de ondersteunende producten en diensten binnen de overheidsbrede wet- en regelgevingscyclus. Meer eenheid kan bereikt worden door systemen en oplossingen verder te integreren in één systeem, en/of door het makkelijker te maken om verschillende voorzieningen op elkaar aan te laten sluiten. Het toewerken naar een eenvoudiger en eenduidiger stelselarchitectuur en dito standaarden is hierbij randvoorwaardelijk.

4.5.2 Toegankelijk en open

Burgers, ondernemers en publieke organisaties hebben het recht en de plicht om te weten aan welke wet- en regelgeving zijzelf of aan welke wettelijke eisen hun producten en diensten moeten voldoen. Veel beroepen maken veelvuldig gebruik van de wet- en regelgeving en de geconsolideerde versies die worden gepubliceerd. Elke doelgroep heeft zijn eigen gebruikersbehoeften maar ze vertrouwen allen op toegankelijke, betrouwbare en duurzame informatie over de wet- en regelgeving in Nederland. Het vinden van wet- en regelgeving die voor de burger, ondernemer of professional van belang is begint met zoeken. Dankzij een stevige basis en betere integratie van de verschillende systemen die samen de publicatieketen vormen kan het zoeken worden verbeterd. We kunnen verfijndere resultaten aanbieden, en met behulp van nieuwe technieken kunnen we de resultaten relevanter maken.

Informatie, aangeboden of gevonden, staat nooit op zich. Met het gebruik van informatiestandaarden als ook daar op gebaseerde innovatieve toepassingen willen werken aan meer samenhang en context in informatie. Dit helpt informatie te duiden. Zo kunnen we de verschillende stadia van de wetgevingscyclus zoals de totstandkoming en beleid, participatie, (parlementaire) besluitvorming, handhaving en jurisprudentie en toekomstige ontwikkelingen beter op elkaar aan laten sluiten.

Meer samenhang van informatie is een van de pijlers onder één-overheid. Samen met andere onderdelen binnen de Digitale Overheid identificeren we de meest geschikte manieren om de wet- en regelgeving vanuit het Domein Transparantie en Officiële Publicaties als basis te laten fungeren bij onderwerpen waar burgers en ondernemers informatie over ophalen vanuit voorlichting en levensgebeurtenissen. Zo versterken we de één-overheidsbeleving. Er wordt gewerkt om het toegankelijk maken van wet- en regelgeving en de daar bij behorende dienstverlening van Caribisch Nederland naar hetzelfde niveau als Europees Nederland te brengen. Door betere aansluiting op Europese standaarden en meer binnen de Europese Unie samen te werken, wordt het makkelijker gemaakt voor Nederlandse burgers en ondernemers hun rechten en plichten te kennen binnen de EU maar zeker ook andersom.

Toegang in bredere zin blijven we faciliteren door vast te houden aan open standaarden. De wet- en regelgeving en andere informatie op Overheid.nl is publieke informatie. Alle officiële publicaties & consolidaties en openbaarmakingen moeten beschikbaar worden gesteld als open data, in lijn met de Wet hergebruik van overheidsinformatie. Dit stelt

journalisten, bedrijven en wetenschappers in staat om onderzoek te doen en innovatieve toepassingen te ontwikkelen.

Wet- en regelgeving als basis voor overheidshandelen

Een apart te noemen aspect is de taak en ambitie om veel *actiever* gedigitaliseerde wet- en regelgeving in te zetten, als één van de belangrijke grondstoffen voor de realisatie van de digitale overheid in de brede zin en pijler van de democratische rechtsstaat.

Denk hierbij aan de rol die goed herbruikbare wetgeving kan spelen bij Wendbare Wetgeving: niet alleen 'wet is code, annotaties bij regels die transparant en eenvoudiger zijn om te zetten naar geautomatiseerde toepassingen, maar ook om de multidisciplinaire, meer 'agile' totstandkoming van wetgeving te faciliteren.

Door het toevoegen van computer leesbare betekenis en structuur kan regelgeving een veel vitalere rol spelen in de versoepeling van allerlei afhankelijke processen, bijvoorbeeld:

- AI systemen presteren beter en transparanter
- het koppelen van data aan regelgeving/beleid (data driven beleid)
- het bepalen van overlap/conflict tussen wetten
- het bepalen van het recht op toegang tot gegevens
- het ondersteunen van verantwoording/rapportages
- koppeling met Europese regelgeving (ook voor bedrijven steeds belangrijker) en jurisprudentie
- eenduidige interpretatie van wetgeving
 - automatisering in uitvoering in ICT systemen van uitvoeringsorganisaties
 - hulp bij toezicht en handhaving
 - vereenvoudiging zaakbehandeling in de Rechtspraak

Semantische verrijking is daarmee een belangrijke randvoorwaarde voor de ontwikkeling van allerlei vormen van betrouwbare 'legal tech', door de overheid zelf en door de private sector.

5 Binnen en met kaders

5.1 Publieke waarden en ethiek

Bij de inrichting van de digitale overheid houden we rekening met maatschappelijke gevolgen en de doorwerking daarvan op de individuele burger of ondernemer. Er wordt vaak veel verwacht van digitalisering: betere dienstverlening, toegankelijker, veiliger en efficiënter. Maar digitalisering heeft ook minder gewenste effecten. Denk aan discussies over de verantwoorde inzet van algoritmen, van kunstmatige intelligentie, over cybersecurity, over datalekken en bedreiging van privacy en de beveiliging van de systemen in onze fysieke leefomgeving. Een voortschrijdende digitalisering staat op gespannen voet met de hoge mate van laag-, anders- en ongeletterdheid. Daarbij komt dan ook nog de complexiteit in onze regels en procedures.

Waarden als openheid en transparantie of mogelijkheden om vermeende onjuistheden of verouderde gegevens te kunnen corrigeren of laten weghalen uit administraties, zijn van groot belang. Burgers en ondernemers hebben er recht op te weten op basis van welke informatie, regels en algoritmen besluiten zijn genomen. Proactieve dienstverlening, recht op privacy en controle door de overheid moeten goed in balans zijn. We willen ook dat de overheid verantwoording aflegt over het gebruik van informatie en de inzet van digitale systemen.

5.1.1 Niet alleen digitaal: iedereen kan of wil meedoen

Sprekend over publieke waarden moeten we rekening houden met mensen die moeite hebben met digitale voorzieningen of er niet gebruik van willen maken. Daarnaast kan iedereen in de situatie komen vanwege een bepaalde levensgebeurtenis dat digitale voorzieningen moeilijk zijn. We zetten dan ook in op digitale en niet-digitale dienstverlening, zodat iedereen zich goed geholpen voelt.

In hoofdstuk **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.** is aangegeven op welke wijze we ervoor moeten zorgen dat ook deze grote groep mee kan blijven doen aan onze moderne samenleving. Persoonlijk contact en soms ook langduriger begeleiding is noodzakelijk voor een inclusieve overheid. We moeten overheidsmedewerkers met directe publiekscontacten in staat stellen om adequaat diensten te kunnen verlenen aan deze omvangrijk groep Nederlanders.

5.1.2 Caribisch Nederland

De openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba streven naar een overheidsdienstverlening die gelijkwaardig is aan die van Europees Nederland. Dit wordt gerealiseerd door deze eilanden te laten deelnemen aan afspraken en standaarden van de digitale overheid, waarbij aanpassingen worden gemaakt voor unieke Caribische context, zoals de beperkte rol van het Nederlands als voertaal.

De Eilanden bevinden zich in een situatie met uitdagingen, maar biedt ook kansen om innovatieve werkmethoden te verkennen en legacy-systemen achter zich te laten. De afstand en het tijdsverschil van vijf uur met Europees Nederland vormen uitdagingen, maar ook mogelijkheden. Zo kunnen overheidsdiensten buiten reguliere openingstijden opereren en kan redundantie in datacenters worden gecreëerd om continuïteit te waarborgen bij incidenten in Europees Nederland.

5.2 Wetgeving

5.2.1 Europese Unie

De ontwikkeling van de digitale overheid is de laatste jaren in toenemende mate bepaald door EU-wetgeving. Dat zal ook de komende jaren zeker het geval zijn. Veel verordeningen en richtlijnen zijn of worden in Nederland van kracht of worden omgezet in Nederlandse wetgeving. De onderstaande tabel biedt een globaal overzicht¹³ van wetten die eind 2026 geïmplementeerd moeten zijn in het Europese deel van Nederland.

Privacy en databeveiliging • GDPR • E-privacy verordening	Cybersecurity • Cybersecurity Act • NIS Directive 2 • Cyber Resilience Act	Data & Information Exchange • Single Digital Gateway • Open Data Directive • Data Governance Act • Data Act • European Data Spaces • Interoperable Europe Act • Herziene eIDAS	Artificial Intelligence • AI Act
Electronic Identification (E-IDAS) • Herziene eIDAS	Urban Mobility Air • Regulations on UAS • Regulations on the U-space	Consumer Protection & Regulation of Platforms • Digital Services Act • Digital Market Act	

Alle bestuurslagen van de Nederlandse overheid staan voor de uitdagende taak om de komende jaren onder meer digitale identiteiten, data(platformen), artificiële intelligentie, cybersecurity en nieuwe technisch infrastructuur verantwoord in te zetten. Samenwerking, bestuurlijke afspraken, standaarden en generieke voorzieningen zijn daarbij noodzakelijk. Interbestuurlijke samenwerking betekent immers gezamenlijk de benodigde kennis ontwikkelen, interoperabiliteit van meet af aan mogelijk te maken, toe te werken naar één overheid en kosten te besparen.

De relatie tussen Nederland en de EU dient ook op dit gebied tweezijdig te zijn. Aan de ene kant wordt een transparant proces ingericht om ervoor te zorgen dat EU-wetgeving op een gecoördineerde wijze wordt omgezet in Nederlandse, maar evenzeer in de wijze waarop we deze nieuwe wetten vervolgens gaan implementeren. Kort gezegd: centrale regie op de gevolgen van EU-wetgeving op de inrichting en werking van de digitale overheid. Maar ook andersom. Het recente verleden heeft aangetoond dat Nederland substantiële invloed kan uitoefenen op de ontwikkeling van EU-wetgeving. Ook de systematische beïnvloeding hiervan zal via een landelijke regiefunctie ingevuld worden. Zowel de vertaling van EU-wetgeving in Nederlandse, als de inbreng van het Nederlandse belang in de ontwikkeling van EU-wetgeving, zal via parlementaire weg verlopen.

5.2.2 De Wet Digitale Overheid en de GDI

De Wet digitale overheid is de huiswet van de digitale overheid en biedt de mogelijkheid om voor de hele publieke sector normen te stellen aan digitale dienstverlening. Ook wordt geregeld om daar – met toezicht – op te sturen. Zo is er de mogelijkheid om af te dwingen dat binnen de publieke sector dienstverlening met veilige inlogmiddelen aan burgers en bedrijven wordt aangeboden. Door een kader te stellen om dienstverlening op een betrouwbaarheidsniveau in te schalen, wordt er bovendien voor gezorgd dat soortgelijke

¹³ Analyse Samenhang Europese digitale wetgeving fase 1 Eindrapport, VNG,

diensten op hetzelfde inlogniveau worden aangeboden. Die uniformiteit biedt burgers voorspelbaarheid en gemak bij het gebruik van digitale dienstverlening.

De wet biedt verder de mogelijkheid om een breed scala aan standaarden te verplichten voor overheden. Bijvoorbeeld een standaard die zorgt dat systemen beter kunnen samenwerken door hen "dezelfde taal te laten spreken" ("interoperabiliteit") of een standaard waarmee publieke dienstverleners op eenzelfde manier verantwoording af kunnen leggen over het gebruik van gegevens. Ook zijn er veiligheidsstandaarden verplicht voor publieke dienstverleners zodat voor burgers duidelijk is dat de websites van deze organisaties goed beveiligd zijn (het "slotje" op websites).

5.3 Werken met architectuur en open standaarden

Architectuur speelt een cruciale rol in de ontwikkeling van de digitale overheid. Het zorgt voor samenhang tussen verschillende overheidslagen en organisaties, van EU tot lokaal niveau. Dit vakgebied richt zich niet alleen op technische aspecten, maar ook op dienstverlening, ketensamenwerkingen, standaardisatie en beveiliging. In de complexe omgeving van de digitale overheid, met veel actoren en systemen, waarborgt architectuur de samenhang. Hierdoor wordt een naadloze en efficiënte werking van de gehele digitale overheid mogelijk gemaakt.

In 2023 werd de eerste versie van de "Architectuur Digitale Overheid 2030" vastgesteld. Hiermee is een eerste invulling gegeven aan de doelarchitectuur van de digitale overheid. Ook deze is niet statisch. Nieuwe wetgeving, nieuwe politiek en bestuurlijke keuzes en nieuwe technologie maken frequente aanpassingen van de doelarchitectuur noodzakelijk. De "Architectuur Digitale Overheid 2030" biedt houvast aan bestuurders en managers bij het nemen van dagelijkse beslissingen over de verdere ontwikkeling van de digitale overheid.

Een samenhangende digitale overheid kan beter worden bereikt door deze te baseren op afgesproken open standaarden. Standaardisatie draagt sterk bij aan interoperabiliteit, transparantie, informatiebeveiliging en kostenbesparing. 'Open' standaarden dragen bij aan het streven naar autonomie of soevereiniteit over de digitale overheid.

Om de effectiviteit van deze aanpak te vergroten is ook meer inzicht nodig in het totale portfolio van projecten binnen de overheid. Een overzicht van alle digitale projecten levert een schat aan kennis en sturingsmogelijkheden op. Dit inzicht stelt bestuurders in staat om beter geïnformeerde beslissingen te nemen, overlap te identificeren, en synergiën tussen verschillende initiatieven te benutten.

Standaarden zijn voortdurend in ontwikkeling. Daarom is het goed dat het Forum Standaardisatie ervoor zorgt dat geaccepteerde standaarden actueel worden gehouden door de 'eigenaren' van de standaarden en toeziet op de toepassing van de meest recente standaarden. Een goede afstemming tussen de Architectuurraad Digitale Overheid en het Forum Standaardisatie zorgen we ervoor dat architectuur en standaarden naadloos op elkaar aansluiten

6 Conditie voor succes

We staan voor een grote uitdaging, sommigen noemen het grootste digitale hervorming in de geschiedenis van de Tweede Kamer¹⁴. Digitalisering heeft ons veel opgeleverd, maar ook de nodige problemen met zich meegebracht. De technologie heeft zich razendsnel ontwikkeld. Het bijhouden ervan blijkt voor veel overheidsorganisaties bijzonder lastig. Honderden overheidsorganisaties hebben op pragmatische gronden zelf beslissingen genomen over de inzet van informatietechnologie. Het feit dat de digitale overheid bijna als één samenhangend netwerk moet worden gezien was niet vooraf duidelijk.

6.1 Interbestuurlijke samenwerking

De ontwikkeling van de digitale overheid komt tot stand door enerzijds lokale en sectorale initiatieven en anderzijds door centrale afspraken in de vorm van wetgeving en bestuurlijk overleg. De aandacht vanuit bestuur en management is in de loop der jaren fors toegenomen, zoals blijkt uit het feit dat organisaties meer en meer zijn overgegaan tot het aanstellen van onder meer Chief Information Officers, het creëren van een Staatsecretariaat voor Digitalisering in 2022, de toenemende wetgeving, Kamercommissies en de ontwikkeling van een interbestuurlijke governance.

Deze lijn zal worden voortgezet. Meer interbestuurlijke samenwerking, meer regie, meer bestuurlijke afspraken, meer standaarden en werken met architectuur dragen bij aan een samenhangende en efficiënte digitale overheid. Interbestuurlijke coördinatie en versterking van de executiekracht zijn nodig. De Staatsecretaris van Koninkrijksrelaties en Digitalisering speelt hierin een vooraanstaande rol, uiteraard in overleg met en verantwoording aan het Parlement. De bestaande governance structuur voor dit dossier, gebaseerd op het Besluit Sturing Digitale Overheid 2022 zal hem daarin ondersteunen. Daarnaast maken we voor publieke dienstverlening ook gebruik van de governance rond de Ambtelijke Commissie Publieke Dienstverlening, waarin alle publieke dienstverleners zijn vertegenwoordigd. Waar nodig zullen herschikkingen plaatsvinden om doublures in de governance van de digitale overheid te vermijden.

6.2 Leiderschap

Thorbecke kende geen computers. Onze staatsinrichting is ten dele nog gebaseerd op relatieve autonomie van Rijk en decentrale overheden. De digitale overheid maakt andere vormen van beleidsontwikkeling, democratische besluitvorming en proactieve en responsieve uitvoering mogelijk of zelfs noodzakelijk. Dit vereist naast interbestuurlijke samenwerking ook daadkrachtig leiderschap. De technologie biedt een zeer rijke scala aan alternatieve oplossingen. Private belangen spelen een rol in discussies over modernisering van de informatievoorziening.

Gegeven het feit dat we spreken over zo'n 1600 overheidsorganisaties, tal van samenwerkingsverbanden, lobby vanuit de private sector en veel alternatieve technologische oplossingen, is het noodzakelijk om (collectief) leiderschap te tonen. De politieke en ambtelijke toppen binnen het "huis van Thorbecke" hebben er belang bij om de handen ineen te slaan en vanuit een gezamenlijke visie en bestuurlijke keuzes krachtig leiding te geven aan de verdere ontwikkeling van de digitale overheid.

6.3 Bijblijven met technologie

Technologische ontwikkelingen gaan razendsnel. Sommige ervan blijken in korte tijd een grote impact te hebben op de samenleving en dus ook op de inrichting en werking van de digitale overheid. Dit geldt bijvoorbeeld voor de mogelijkheden van kunstmatige

¹⁴ [Commissie DiZa presenteert 'historische digitale hervormingen'](#)

intelligentie. De razendsnelle ontwikkeling van de toepassing van A.I. sinds 2022 is ongekend.

Het blijkt lastig te zijn betrouwbare voorspellingen te doen over het mogelijke succes van nieuwe technologische ontwikkelingen. We willen echter 'de boot niet missen' door niet goed bij te houden wat er zoal in de technologische pijplijn zit. Voor zover we daar zicht op hebben, is het belangrijk er niet alleen kennis van op te bouwen, maar evenzeer een inschatting te maken van de mogelijke impact ervan op – in ons geval – de digitale overheid.

We zullen er kennis over moeten opbouwen. We zullen ook de mogelijke impact ervan analyseren. Daarna wordt het mogelijk nieuwe technologie op te nemen in onder meer deze meerjarenvisie en in de onderliggende uitwerking ervan in de vorm van programma's en projecten. Hiervoor is het ook van belang om goed zicht te houden op goede voorbeelden en succesvolle toepassing van nieuwe technologie door overheden, al dan niet in samenwerkingsverbanden met de wetenschap en bedrijfsleven en deze waar nodig te stimuleren.

We investeren daarom ook structureel in het benutten van de kansen van technologische innovatie door hier 2% vanuit de centrale financiering vrij te maken binnen het GDI budget. Hiermee ontstaat er ruimte voor innovatieve projecten die helpen om de digitale overheid toekomstbestendig te maken. We doen gedegen technologische verkenningen voor de digitale bouwstenen van de GDI, en we creëren ruimte voor innovatie en het opschalen en/of versnellen van bewezen succesvolle innovatieprojecten binnen de overheid. Met een strategische aanpak en bijbehorende governance gebaseerd op samenwerking zorgen we dat de innovatiekracht van overheidsorganisaties, wetenschap en private sector wordt benut en dat we focus aanbrengen voor verbeterde slagkracht van innovatie instrumenten, waaronder het innovatiebudget digitale overheid, Digicampus, Digilab.

6.4 Versterking kennis

De snelle ontwikkeling van de informatietechnologie is te belangrijk om aan het bedrijfsleven over te laten. Ook binnen de overheid wordt gewerkt aan het opbouwen van expertise op uiteenlopende terreinen van digitalisering. Deze 'eigen' expertise zal de besluitvorming door bestuur en management ondersteunen en tegenwicht bieden ten opzichte van de autonoom voortschrijdende ontwikkelingen binnen de IT-industrie. Eigen expertise draagt bij aan de wens voor soevereiniteit en dus het terugdringen van de afhankelijkheid van landen en bedrijven buiten de Europese Unie.

We investeren in opleidingen voor tal van functies die binnen de digitale wereld zijn ontstaan. Van systeembeheerders tot AI-specialisten. Van helpdeskmedewerkers tot bestuurders en managers. We doen een beroep op het regulier onderwijs om bij te dragen aan het opbouwen van deze kennis en geschoolde functionarissen. Door tevens als overheid een goede werkgever te zijn, houden we onze experts beter vast.

6.5 Wetgeving, beleid, uitvoering en bijsturing

Bij het ontwikkelen van wetgeving en beleid is het belangrijk om naar de uitvoerbaarheid te kijken, waaronder ook de gevolgen voor de digitale uitvoering. Niet alleen interbestuurlijke samenwerking maar ook interdisciplinaire samenwerking is hiervoor van belang. Weten we bijvoorbeeld bij het uitwerken van nieuw beleid welke gegevens hiervoor nodig zijn en waar deze mogelijk aanwezig zijn? Is ook *by-design* rekening gehouden met de benodigde gegevensuitwisselingen? Is daarvoor een wettelijke grondslag om bestaande gegevens te hergebruiken? Zo niet, dan is het zaak om deze grondslagen direct bij het opstellen van nieuwe wet- en regelgeving mee te nemen.

Verder ontwerpen we nieuw beleid samen met burgers, ondernemers en met de publieke dienstverleners en medeoverheden. Zodat het perspectief van de samenleving centraal blijft staan. De digitaliseringsaspecten dienen deel uit te maken van het 'Beleidskompas' van het Kenniscentrum voor Beleid en Regelgeving en de Uitvoerbaarheidstoets Decentrale Overheden. Daarmee zijn er goede instrumenten die leiden tot (ook digitaal) uitvoerbare regels en een 'maakbare' inrichting van de digitale overheid.

6.6 Financiering

Vaar- en rijkswegen en alle voorzieningen daaromheen worden vanuit belastinggeld centraal gefinancierd. Provincies en gemeenten financieren 'hun' bijdrage aan het wegstelsel. Een vergelijkbare benadering gaat op voor de financiering van onderdelen van onze digitale infrastructuur. Een aantal generieke voorzieningen, zoals veel voorzieningen die in beheer zijn bij organisaties als Logius, worden uit centrale middelen gefinancierd. Vanwege het infrastructurele karakter van deze voorzieningen een stabiele financiering en adequate financieringsafspraken nodig, die zich over meerdere jaren uitstrekken. Deze financiering omvat het beheer van de voorzieningen, de groeiende kosten bij het toenemend gebruik ervan, het aanpassen van de voorzieningen in het kader van *lifecyclemanagement*, nieuwe wetgeving of technologische ontwikkelingen en innovatie van voorzieningen.

Ministeries, uitvoeringsorganisaties, provincies, gemeenten, openbare lichamen en waterschappen kennen ook eigen voorzieningen binnen de digitale overheid. Zij betalen dit uit eigen middelen. Vaak zoeken zij elkaar daarbij op, waardoor de ontwikkeling en het beheer van dergelijke voorzieningen via gezamenlijke dienstverleners (bijvoorbeeld het Shared Service Center -ICT of het Gegevensknooppunt Waterschappen), via gemeenschappelijke regelingen of door collectieve afspraken te maken met private dienstverleners mogelijk wordt. Ook veel van deze decentrale voorzieningen kennen een infrastructureel karakter en vereisen daarom een meerjarige financiering. Er worden afspraken gemaakt over eventuele doorbelasting van kosten, gebaseerd op het gebruik van dergelijke gemeenschappelijke voorzieningen. Daarbij houden we rekening met het feit dat de kosten vaak vooral bij de bronhouder van data liggen en de baten vooral bij de afnemers van data, zodat dit geen belemmeringen voor samenwerking oproept.

Iedereen – particulier en bedrijf – mag – met enkele restricties – de open data van de overheid hergebruiken in eigen toepassingen. Door dit 'open databeleid' wordt duidelijk dat de overheid datacollecties aanlegt en onderhoudt, die van belang zijn voor het functioneren van de Nederlandse samenleving, waaronder het bedrijfsleven. Ook deze invalshoek maakt duidelijk dat de digitale overheid een structurele maatschappelijke en economische functie vervult in onze samenleving. Daarmee wordt ook een belangrijke legitimatie gegeven voor een structurele en adequate meerjarige financiering van deze belangrijke overheidstaak.

Verantwoording

Deze visie is tot stand gekomen via een nauwe samenwerking van ministeriele beleidscoördinatoren en vertegenwoordigers van 'de uitvoering'. Hierbij is gebruikgemaakt van bestaande overleggen, zoals:

- Programmeringstafels Interactie, Toegang, Gegevensuitwisseling en Infrastructuur.
- Overleggen tussen beleidscoördinatoren, voorzitters van de Programmeringstafels.
- Bureau Meerjarenprogramma Generieke Digitale Infrastructuur.
- De Architectuurraad Digitale Overheid
- Programmeringsraad Generieke Digitale Infrastructuur
- Directies Digitale Overheid, Digitale Samenleving en CIO Rijk, NDS kernteam.

Daarnaast hebben velen schriftelijk suggesties aangedragen. In totaal zijn ongeveer 100 personen betrokken geweest bij de ontwikkeling van deze meerjarenvisie.

CONCEPT